

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

Az alapvető jogok biztosának

JELENTÉSE

az AJB-276/2023. számú ügyben
(Előzmény ügy: AJB-1276/2022.)

Kapcsolódó ügyek: AJB-419/2023., AJB-421/2023. és az AJB-423/2023.
(Kapcsolódó ügyek előzményi számai: AJB-795/2022., AJB-796/2022. és az AJB-797/2022.)

A gyermekvédelmi szakellátásba vett, nevelőszülői gondoskodásban
élő gyermekek ellátásával összefüggésben

Előadók:

- *dr. Györffy Zsuzsanna*
- *dr. Bene Beáta*
- *dr. Filip Ildikó*
- *dr. Láposy Attila*
- *dr. Rostás Rita Ágnes*
- *dr. Tóth Krisztina*

Érintett szervek:

- Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgáltató (Békés vármegyében);
- Kelet-magyarországi Református Gyermekvédelmi Központ (Hajdú-Bihar vármegyében);
- Szent István Görögkatolikus Gyermekvédelmi Központ (Fejér vármegyében);
- Szent Miklós Gyermekvédelmi Intézmény Nevelőszülői Hálózata (Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében);
- Pünkösdi Gyermekvédelmi Szolgálat Nevelőszülői Hálózata (Veszprém vármegyében);
- Cívis Humán Szociális és Gyermekvédelmi Központ Nevelőszülői Hálózata (Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye, Encs városában);
- Fészek Nevelőszülői és Helyettes Nevelőszülői Hálózata (Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében);
- Csillagösvény Nevelőszülői Hálózat (Pest vármegyében).

2023.

Tartalomjegyzék

.....	1
A vizsgálat megindítása	4
Az érintett alapvető jogok	5
Az alkalmazott jogszabályok	5
A megállapított tényállás.....	6
1. A vizsgálatlal érintett megyék és nevelőszülői hálózatok.....	6
2. Az OGYSZ igazgatójától a vizsgálatlal érintett megyék és nevelőszülői hálózatok tekintetében kért adatszolgáltatásra adott válaszok összesítése	6
3. A nevelőszülői hálózatok működtetőitől kért tájékoztatásra adott válaszok.....	8
3.1. A vizsgálatlal érintett megyék és nevelőszülői hálózatok a vizsgálat idején hány fő nevelőszülőt és nevelőszülői tanácsadót foglalkoztattak, illetve foglalkoztattak-e pszichológust?	8
3.2. Hogyan történik a nevelőszülők kiválasztása?	8
3.3. Milyen felkészítő tanfolyamon vesznek részt a nevelőszülők?	10
3.4. Van-e lehetőségük a nevelőszülőknek szupervízióval való részvételre?	11
3.5. Történt-e rendkívüli esemény 2021-ben a vizsgálatlal érintett megyékben és szolgáltatók foglalkoztatásában álló nevelőszülőknél élő gyermekek esetében? (.....	12
4. Az OGYSZ igazgatójának észrevételei, javaslatai, szakmai állásfoglalásai a vizsgálat kapcsán	14
5. Vonatkozó ügyek és a belügyminiszter válasza a nevelőszülők által felvetettek tekintetében	19
6. A helyszíni vizsgálatok tapasztalatai.....	21
6.1. A Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgáltató Szarvason működő nevelőszülője	21
6.2. A Fészek Nevelőszülői és Helyettes Nevelőszülői Hálózat Újszászon működő nevelőszülője	21
6.3. A Csillagösvény Nevelőszülői Hálózat Abonyban működő nevelőszülője	22
6.4. A Szent István Görögkatolikus Gyermekvédelmi Központ Nádasdladányban működő egyik nevelőszülője	23
6.5. A Pünkösdi Gyermekvédelmi Szolgálat Nevelőszülői Hálózat Veszprém megyében működő egyik nevelőszülője	24
6.6. A Kelet-magyarországi Református Gyermekvédelmi Központ Polgáron működő egyik nevelőszülő házaspárja	25
6.7. A Szent Miklós Gyermekvédelmi Intézmény Nevelőszülői Hálózat Kótajban működő egyik nevelőszülője	26

6.8. A Cívis Humán Szociális és Gyermekvédelmi Központ Encsen működő egyik nevelőszülője	27
A vizsgálat megállapításai.....	28
I. A hatáskör tekintetében	28
II. A vizsgált alapjogok és elvek tekintetében	28
III. Az ügy érdekében.....	30
1. Az egyes nevelőszülőknél elhelyezett gyermekek száma, ellátási szükséglete tekintetében	32
2. A speciális, különleges vagy kettős szükségletű gyermek nevelőszülői elhelyezése, valamint a nevelőszülők e gyermekek ellátására való alkalmassága kapcsán	33
3. A gondozási hely és a gyermek lakóhelye közötti távolság tekintetében	34
4. A gyermekek hozzátartozóikkal való kapcsolattartásának helye vonatkozásában	35
5. A nevelőszülő és a gondozott gyermekek életkora közötti különbség vonatkozásában	37
6. A nevelőszülők munkáját segítő szakemberek tekintetében	37
7. A nevelőszülők kiválasztásával összefüggésben.....	39
8. A nevelőszülők képzése, továbbképzése, támogatása, szupervízió lehetősége kapcsán	40
9. A rendkívüli eseményekkel összefüggésben.....	41
10. A nevelőszülők tevékenységét érintő további észrevételek, javaslatok, állásfoglalások	42
11. A nevelőszülői feladatellátás állami finanszírozása kapcsán.....	43
Összegzés	46
Intézkedéseim.....	48

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-276/2023. számú ügyben**

A vizsgálat megindítása

Az elmúlt időszakban Hivatalomhoz több – jellemzően névtelen¹ – beadvány érkezett, miszerint *a nevelőszülőkhöz helyezett gyermekek rossz tárgyi feltételek között élnek, őket a nevelőszülők bántalmazzák, kapcsolattartásukat akadályozzák.*

A töretlen ombudsmani gyakorlat alapján e jelzések nyomán az egyes ügyekben tájékoztatást kértem az illetékes vármegyei területi gyermekvédelmi szakszolgálatok igazgatóitól, valamint a területileg illetékes gyermekjogi képviselőtől. A válaszok szerint jellemzően az egyedi ügyek panaszbeadványaiban foglaltakat a szakszolgálatok és a gyermekjogi képviselő vizsgálata nem igazolta. Az egyik gyermekvédelmi szakszolgálat igazgatójának válasza szerint ugyanakkor az elmúlt időszakban az ombudsmani eljárással érintett nevelőszülői hálózatánál több alkalommal merültek fel súlyos szakmai és etikai problémák. Az igazgató aggályosnak tartotta a nevelőszülők kiválasztását, az alkalmasságuk vizsgálatát, a felkészítésük folyamatát, továbbá kétségesnek tartotta azt is, hogy a működési engedélyt kiadó hatóság vizsgálja-e a jogszabály szerinti előírások, feltételek meglétét.

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 2. § (1) bekezdés a) pontja alapján az alapvető jogok biztosa tevékenysége során – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a gyermekek jogainak a védelmére. Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése nyomán pedig az alapvető jogok biztosa a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszásság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat.

A gyermekek jogainak védelméhez kapcsolódó egyes ombudsmani vizsgálatok során kiemelt szerepe van a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezménynek (a továbbiakban: Egyezmény). Az Egyezmény 20. cikk 1. pontjában foglaltak szerint *minden olyan gyermek, aki ideiglenesen vagy véglegesen meg van fosztva családi környezetétől, vagy aki saját érdekében nem hagyható meg e környezetben, jogosult az állam különleges védelmére és segítségére.* Mindezzel összhangban utalni kell továbbá a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI törvény (a továbbiakban: Gyvt.) által meghatározott olyan, a gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermeki jogokra, mint a nevelésbe vett gyermek életkorához, egészségi állapotához, fejlettségéhez, valamint egyéb szükségleteihez igazodó teljes körű ellátáshoz, valamint a személyes kapcsolatai ápolásához fűződő joga.

A kapott jelzések alapján így az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján hivatalból átfogó vizsgálatot indítottam a nevelőszülői gondoskodásban élő gyermekek körülményeinek, helyzetének rendszerszintű feltárása érdekében. Figyelemmel a potenciálisan érintett nevelőszülők jelentős számára, meghatározott szempontok alapján került sor a vizsgálat pontos fókuszának meghatározására. A vizsgálatot érintett szolgáltatók, és területek kiválasztásánál figyelemmel voltam a gondozott gyermekek számára, valamint az ombudsmani vizsgálati előzmények adataira.

Az Ajbt. 21. § (1) bekezdés a) pontja és (2) bekezdése alapján az Országos Gyermekvédelmi Szakszolgálat (a továbbiakban: OGYSZ) igazgatójától adatszolgáltatást

¹ AJB-29/2022., AJB-568/2022.

kértem. Az eredményes ombudsmani vizsgálat érdekében az Ajbt. 21. § (1) bekezdés d) pontja alapján a kiválasztott szolgáltatóknál *helyszíni vizsgálatot* rendeltem el.

A helyszíni vizsgálat lefolytatásához az Ajbt. 21. § (1) bekezdés b) pontja alapján az OGYSZ igazgatóját, a Belügyminisztérium Integrált Jogvédelmi Szakszolgálat² (a továbbiakban: IJSZ) Jogvédelmi Stratégiai Osztályának vezetőjét arra kértem, hogy a *vizsgálattal érintett nevelőszülőknél élő gyermekek gyermekvédelmi gyámjai*³, a területi *gyermekjogi képviselők*⁴ a vizsgálatban résztvevő munkatársaimmal együttműködve, a vizsgálattal érintett nevelőszülőknél, a lehetőség szerint előre be nem jelentett *helyszíni vizsgálaton legyenek jelen*. Ezt követően a nevelőszülői hálózatok működtetőit adatszolgáltatásra, tájékoztatásra kértem.

Az OGYSZ igazgatóját arra kértem, hogy szíveskedjen megosztani velem mindazon észrevételeit, javaslatait és az esetleges rendelkezésére álló olyan adatokat, amelyeket a hivatalbóli átfogó ombudsmani vizsgálat eredményessége szempontjából fontosnak tart.

A fentiekben túl az AJB-795/2022., AJB-796/2022., AJB-797/2022. számú ügyekben a *nevelőszülők egy csoportja, valamint egy-egy nevelőszülő hasonló tartalmú, külön beadványaiban a nevelőszülői foglalkoztatási jogviszonyt érintő aggályokkal fordultak hozzám*. A beadványban ismertetett véleményük szerint a nevelőszülők mind erkölcsi, mind anyagi helyzetüket tekintve a szociális ágazat perifériájára szorultak. Megítélésük szerint a foglalkoztatási jogviszonyukat érintő egyes kérdések nincsenek megfelelően rendezve, emiatt a nevelőszülőknél elhelyezett gyermekek ellátása is sérelmet szenvedhet.

Mindez utóbbiakra tekintettel az Ajbt. 26. § (2) bekezdése alapján a Belügyminisztérium gondoskodáspolitikáért felelős államtitkártól a nevelőszülői foglalkoztatási jogviszonyt, illetve a nevelőszülői tevékenység támogatását érintően, illetve a jelzett problémával kapcsolatos jogi és szakmai álláspontjáról tájékoztatást kértem.

Az érintett alapvető jogok

- a jogállamiság elve és a jogbiztonság követelménye: *„Magyarország független, demokratikus jogállam.”* (Magyarország Alaptörvénye (a továbbiakban: Alaptörvény) B) cikk (1) bekezdés);
- a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga: *„Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.”* (Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés).

Az alkalmazott jogszabályok

- a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény, (a továbbiakban: Egyezmény);
- a Gyvt.;
- a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény (a továbbiakban: Ebtv.);
- a családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény (a továbbiakban: Cst.);
- a Munka Törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (a továbbiakban: Mt.);

² 2022. június 28-áig az Emberi Erőforrások Minisztériuma Integrált Jogvédelmi Szakszolgálat

³ A Kelet-magyarországi Református Gyermekvédelmi Központ, a Pünkösdi Gyermekvédelmi Szolgálat Nevelőszülői Hálózat, a Fészek Nevelőszülői és Helyettes Nevelőszülői Hálózat, valamint a Csillagösvény Nevelőszülői Hálózat által foglalkoztatott nevelőszülőknél.

⁴ A Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgáltató, a Szent István Görögkatolikus Gyermekvédelmi Központ, a Szent Miklós Gyermekvédelmi Intézmény Nevelőszülői Hálózata, valamint a Civis Humán Szociális és Gyermekvédelmi Központ Nevelőszülői Hálózata által foglalkoztatott nevelőszülőknél.

- a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.);
- a társadalombiztosítás ellátásaira jogosultakról, valamint ezen ellátások fedezetéről szóló 2019. évi CXXII. törvény (a továbbiakban: Tbj.);
- a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti és a gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet (a továbbiakban: NM rendelet);
- a személyes gondoskodást végző személyek továbbképzéséről és a szociális szakvizsgáról szóló 9/2000. (VIII. 4.) SzCsM rendelet (a továbbiakban: SzCsM. rendelet);
- a helyettes szülők, a nevelőszülők, a családi napközit működtetők képzésének szakmai és vizsgakövetelményeiről, valamint az örökbefogadás előtti tanácsadásról és felkészítő tanfolyamról szóló 29/2003. (V. 20.) ESzCsM rendelet (a továbbiakban: ESzCsM rendelet);
- a nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony és a helyettes szülői jogviszony egyes kérdéseiről 513/2013. (XII. 29.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Korm. rendelet)

A megállapított tényállás

1. A vizsgálattal érintett megyék és nevelőszülői hálózatok

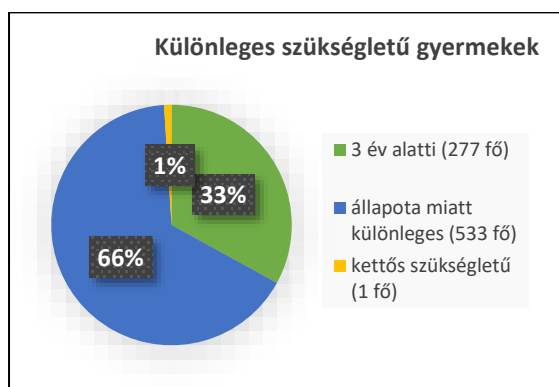
- a Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgáltató Nevelőszülői Hálózata Békés vármegyében;
- a Kelet-magyarországi Református Gyermekvédelmi Központ Nevelőszülői Hálózata Hajdú-Bihar vármegyében;
- a Szent István Görögkatolikus Gyermekvédelmi Központ Nevelőszülői Hálózata Fejér vármegyében;
- a Szent Miklós Gyermekvédelmi Intézmény Nevelőszülői Hálózata Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében;
- a Pünkösdi Gyermekvédelmi Szolgálat Nevelőszülői Hálózata Veszprém vármegyében;
- a Cívis Humán Szociális és Gyermekvédelmi Központ Nevelőszülői Hálózata Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye, Encs városában;
- Fészek Nevelőszülői és Helyettes Nevelőszülői Hálózata Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében;
- Csillagösvény Nevelőszülői Hálózata Pest vármegyében.

2. Az OGYSZ igazgatójától a vizsgálattal érintett megyék és nevelőszülői hálózatok tekintetében kért adatszolgáltatásra adott válaszok összesítése

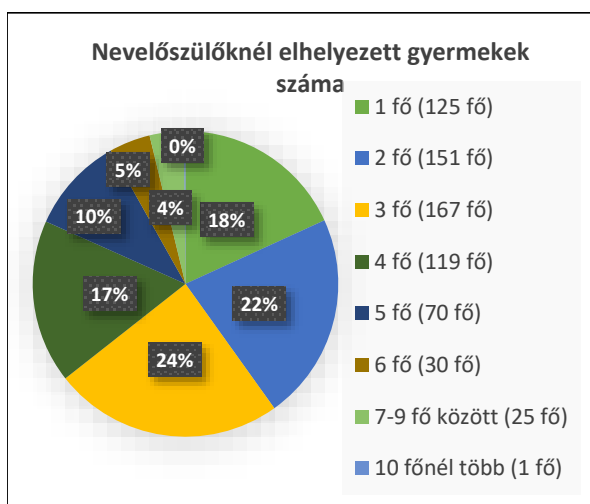
A rendelkezésemre bocsátott adatok szerint a vizsgált nevelőszülői hálózatoknál a vizsgálattal érintett területeken **688 nevelőszülőt** alkalmaztak összesen, akik közül 679 fő különleges nevelőszülő, és a speciális nevelőszülők száma csupán 9 fő (1,30%). A 2021. évi OSAP adatok szerint az ombudsmani vizsgálattal érintett megyékben összesen **209 speciális és kettős szükségletű gyermek** élt.

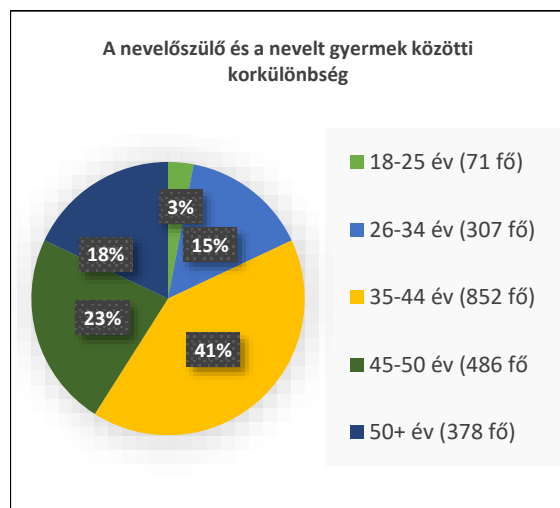
1. diagram: a nevelőszülőnél elhelyezett gyermekek száma (2096 fő) ellátási szükséglet szerinti bontásban

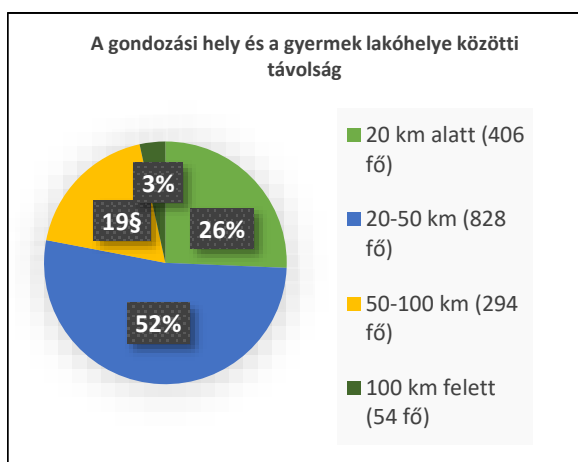
2. diagram: A különleges szükségletű gyermekek számának megoszlása a szükséglet típusa szerint
Kiegészítő adat: az állapota miatt különleges szükségletűek közül 172 fő fogyatékossgal élő gyermeke

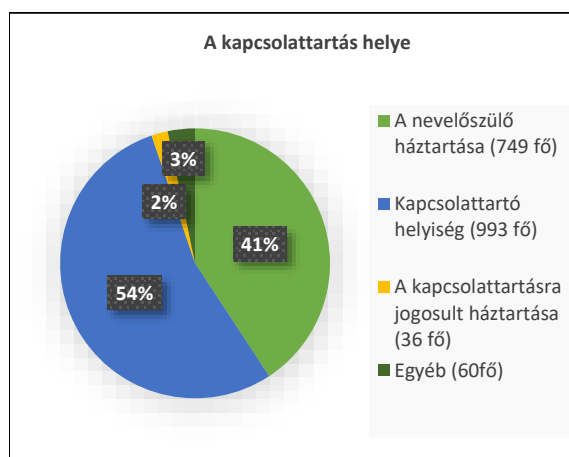
3. diagram: az egy nevelőszülőnél elhelyezett gyermekek száma százalékos arányban

4. diagram: a nevelőszülő és a nevelt gyermek közötti korkülönbség százalékos aránya

5. diagram: a gondozási hely és a gyermek lakóhelye közötti távolság

6. diagram: a kapcsolattartás helye

3. A nevelőszülői hálózatok működtetőitől kért tájékoztatásra adott válaszok

A nevelőszülői hálózatok működtetőinek válaszait az egyes kérdéseim mentén ismertetem. A *Csillagösvény Nevelőszülői Hálózat* a kért adatszolgáltatásomnak többszöri sürgetésem ellenére sem tett eleget.

3.1. A vizsgálattal érintett megyék és nevelőszülői hálózatok a vizsgálat idején hány fő nevelőszülőt és nevelőszülői tanácsadót foglalkoztattak, illetve foglalkoztattak-e pszichológust?

Nevelőszülői hálózat	Nevelőszülők száma	Nevelőszülői tanácsadók száma	Pszichológusok száma
Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgáltató Békés vármegyében	118 fő	11 fő	1 fő
Fészek Nevelőszülői és Helyettes Nevelőszülői Hálózat Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében ⁵	4 fő	5 fő	2 fő
Szent István Görögkatolikus Gyermekvédelmi Központ Fejér vármegyében	173 fő	12 fő +2 fő csoportvezető	1 fő
Pütkösi Gyermekvédelmi Szolgálat Veszprém vármegyében ⁶	5 fő	2 fő +1 fő szakmai vezető	3 fő
Kelet-magyarországi Református Gyermekvédelmi Központ Hajdú-Bihar vármegyében	190	15 fő +3 fő szakmai vezető	2 fő + 1 fő vezető pszichológus
Szent Miklós Gyermekvédelmi Intézmény Nevelőszülői Hálózat Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében	241 fő	15 fő	5 fő
Cívis Humán Szociális és Gyermekvédelmi Központ Nevelőszülői Hálózata BAZ vármegyében	126 fő	8 fő	2 fő

3.2. Hogyan történik a nevelőszülők kiválasztása?

3.2.1 A Szent Ágota Szolgáltatónál a nevelőszülők kiválasztása a belső szakmai protokoll alapján történik. A kiválasztási protokoll főbb lépései közé tartozik a team meghallgatás, környezettanulmány készítése, pszichológiai vizsgálat, jogszabályban előírt feltételek igazolása, szakmai team javaslata az alkalmasságra vonatkozóan, valamint a 60 órás felkészítő képzés, melynek döntés-előkészítő része szintén a kiválasztási folyamat lépése. Folyamatban van a nevelőszülők kiválasztására vonatkozó *módszertani ajánlás* készítése.

3.2.2. A Fészek Egyesület elsősorban olyan településekről fogad jelentkezőket, akiknek a szakmai segítségét, kapcsolattartását biztosítani tudják a már meglévő telephelyeikről. A jogszabályi előírásoknak megfelelően lefolytatják az alkalmassági vizsgálatokat. Egyesületük

⁵ Az az adatszolgáltatás alapján a nevelőszülői tanácsadók és a pszichológusok száma a Tiszakécske/Abony szakmai egységre vonatkozik.

⁶ Az az adatszolgáltatás alapján a nevelőszülői tanácsadók és a pszichológusok száma az Észak-Dunántúli Szakmai Egységre vonatkozik, amelyhez Veszprém megyén kívül további 5 megye tartozik, és összesen 24 nevelőszülőt alkalmaz.

szakmai állásfoglalása szerint a képzés döntés-előkészítő részében házaspárok esetén mindkét félnek részt kellene vennie (közös döntés!), de amióta nincs lehetőség nevelőszülői családok – azaz mindkét fél – engedélyeztetésére férőhely megosztás nélkül, már kevesebb motivációs lehetőségük van a szakmai elképzelésük megvalósítására, különös tekintettel arra, hogy ezt jogszabály sem írja elő.

A nevelőszülőnek jelentkezők elsőként írásos családi bemutatkozót küldenek. Ezt követően meglátogatja őket az illetékes nevelőszülői tanácsadó. Bekéri a szükséges dokumentumokat, illetve behívják a jelentkezőt a pszichológiai alkalmassági vizsgálatra. Vizsgálják és értékelik a motivációkat is a nevelőszülői feladatok vállalására. Különös figyelmet fordítanak a család összetételére és teherbírására. A képzés maga is egy szelekciós tényező, melynek végén is születhet olyan döntés, hogy a jelentkező nem kíván nevelőszülővé válni vagy a trénerek véleménye szerint nem alkalmas a feladatra.

3.2.3. A Szent István Görögkatolikus Gyermekvédelmi Központnál a nevelőszülői tevékenység vállalására az intézménynél személyesen vagy írásban lehet jelentkezni. Jelentkezni lehet továbbá a pályázó lakhelye szerint illetékes nevelőszülő tanácsadónál, illetve a lakhelye szerint illetékes gyámhatóságnál. A jelentkezést követően a pályázó az eljárás menetéről tájékoztatást kap, majd kitölti az adatlapot. Ezután az intézményvezető a jelentkezőt nyilvántartásba veszi.

A nevelőszülőnek jelentkező személy az alkalmassági vizsgálata körében nyilatkozik arról, hogy korábban állt-e már más működtetővel nevelőszülői, hivatásos nevelőszülői vagy nevelőszülői foglalkoztatási jogviszonyban. Amennyiben a jelentkező korábban már állt foglalkoztatási jogviszonyban, akkor a jogszabályi előírásnak megfelelően az előző működtetőjétől szakmai véleményt kérnek.

A jelentkező lakóhelye szerint illetékes nevelőszülői tanácsadó 30 napon belül környezettanulmányt készít a jelentkező háztartásában, s azt a kötelező igazolásokkal együtt adja át az intézményvezetőnek. Ha a jelentkező környezetére, életvitelére, egészségi állapotára és a jövedelmi viszonyaira vonatkozó tényfeltárás során egyértelműen kiderül, hogy nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony létesítésére nincs lehetőség, az intézményvezető erről a jelentkezőt írásban értesíti 15 napon belül. Az értesítésben meg kell jelölni az elutasítás konkrét indokát.

Minden esetben a jelentkezők előzetes pszichológiai alkalmassági vizsgálatára kerül sor. A nevelőszülői feladatra nem alkalmas személyt az intézményvezető írásban értesíti, ilyen esetben a döntést meg kell indokolnia. A nevelőszülői feladatra alkalmas, a jogszabályban előírt feltételeknek megfelelő személyt az intézmény nyilvántartásba veszi. Az érvényes jelentkezést követően, a jelentkező a jogszabályban kötelezően előírt felkészítésen vesz részt.

3.2.4. A Püskösdi Gyermekvédelmi Szolgálat a nevelőszülői feladatra jelentkezők számára elsőként szóbeli és írásos tájékoztatást ad a nevelőszülői hivatásról, feladatokról, képzésről, juttatásokról és a nevelőszülővé válás folyamatáról és ha a jelentkező továbbra is fenntartja a szándékát, akkor személyes találkozás keretében folytatják a megbeszélést. A személyes találkozón a nevelőszülői tanácsadó és a szakmai vezető vesz részt, ekkor tájékoznak a jelentkező lakás és életkörülményeiről, motivációjáról, ha ezek megfelelőek, akkor megtörténik a pszichológiai interjú és az orvosi vizsgálat.

A pszichológiai interjút a szolgálat által alkalmazott pszichológus végzi, kidolgozott szempontrendszer alapján, majd szakvéleménybe foglalja, hogy a jelentkezőt alkalmasnak találja-e a nevelőszülői feladat ellátására. A pszichológiai vizsgálaton házaspárok esetében férj és feleség is részt vesznek.

3.2.5. A Kelet-magyarországi Református Gyermekvédelmi Központban a nevelőszülők kiválasztása Gyvt. 54. § (1)-(4) bekezdéseiben meghatározottak, valamint az intézmény szakmai programja és hatályos eljárási rendje alapján történik pszichológiai támogatással. Komplex alkalmassági vizsgálatot végeznek annak érdekében, hogy a feladatellátásra minden tekintetben a legalkalmasabb nevelőszülők kerülhessenek a rendszerükbe. A kiválasztás során az intézmény munkatársai együttműködnek, a szükséges információkat megosztják. A kiválasztás fontos része a komplex alkalmassági vizsgálat, amely során a szakmai team (nevelőszülői tanácsadó, szakmai vezető, intézményvezető, vagy helyettese) eldönti, hogy ki mehet tovább a képzésre. Javasolják, hogy a házastársi/élettársi kapcsolatban lévő jelentkezők mindketten végezzék el a nevelőszülői felkészítő tanfolyamot, de legalább az első 28 órás döntés-előkészítő részt, hiszen a döntés akkor lehet valóban közös, ha a leendő nevelőszülő pár mindkét tagja megismeri, mire vállalkoznak, milyen feladataik lesznek.

3.2.6. A Szent Miklós Gyermekvédelmi Intézmény Nevelőszülői Hálózat protokollja szerint a nevelőszülőnek jelentkezést követően a nevelőszülői hálózat felveszi a kapcsolatot a jelentkezővel, és egy személyes találkozót szerveznek az intézmény központjába. A személyes találkozó során alapvető tájékoztatást kap a jelentkező a nevelőszülői hivatással kapcsolatos valamennyi kérdéssel. Amennyiben a jelentkező szándékát megerősíti, esetgazdát jelölnek ki, aki végig kíséri az egész folyamatot. Ezt követi a szükséges dokumentumok (erkölcsi bizonyítvány, tulajdoni lap) beszerzése, a jelentkező otthonában történő meglátogatása (környezettanulmány készítése), pszichológiai vizsgálat elvégzése a nevelőszülői alkalmassághoz. A vizsgálat eredményéről, a beszerzett dokumentumok és a környezettanulmány megfelelőségéről értesítik a jelentkezőt, aki pozitív eredmény esetén megkezdheti a nevelőszülői tanfolyamot.

3.2.7. A Cívis Humán Szociális és Gyermekvédelmi Központ Nevelőszülői Hálózata Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a nevelőszülőknek jelentkezők telefonon, írásban vagy elektronikus (email) úton jelzik, küldik jelentkezési szándékukat. Minden jelentkezővel telefonon veszik fel a kapcsolatot és tájékoztatást adnak a törvényi és alkalmassági feltételekről, ha a jelentkezők írásban is kérik a tájékoztatást, azt megküldik nekik. A jelentkezőnek a szándékát írásban is jeleznie kell, egyúttal nyilatkoznia kell a Gyvt.-ben felsorolt kizárások okok fenn nem állásáról és csatolnia kell az ún. speciális hatósági erkölcsi bizonyítványt valamint annak igazolását, hogy elvégezte a minimum 8 osztályos általános iskolát.

A dokumentumok beérkezését követően a jelentkező lakóhelye szerinti terület nevelőszülői tanácsadója felveszi a kapcsolatot a jelentkezővel a személyes találkozás, környezettanulmány készítés egyeztetése miatt. Amennyiben a jelentkező ingatlana alkalmas gyermek fogadására, időpontot egyeztetnek vele a pszichológiai alkalmassági vizsgálaton való részvételre, amelyet a nevelőszülői hálózat pszichológus szakemberek végeznek.

3.3. Milyen felkészítő tanfolyamon vesznek részt a nevelőszülők?

3.3.1. A Szent Ágota Szolgáltatónál a leendő nevelőszülők az ÁGOTA Alapítvány Felnőttképző Intézménye által biztosított, 2013 óta engedélyezett nevelőszülői felkészítésen, a DANKE képzésen⁷ vesznek részt.

3.3.2. A Fészek Egyesületnek nevelőszülők felkészítésére saját akkreditációs képzési programja van, trénerekkel, oktatókkal. A képzés a FIKSZ-tréning⁸ alapján került összeállításra.

⁷ A képzés 28 órás döntés-előkészítő programot és 34 órás felkészítő tanfolyamot foglal magába.

⁸ A képzés 28 órás döntés-előkészítő programot és 32 órás felkészítő tanfolyamot foglal magába.

3.3.3. A Szent István Görögkatolikus Gyermekvédelmi Központban az új nevelőszülők esetében a hivatásra történő felkészítés a jogszabályban előírt 60 órás képzés keretében valósul meg, melynek során a jelentkező alkalmasságát is megállapítják. A nevelőszülői tevékenység hivatásként történő elismerésének alapja, az az elvárás, hogy ne „csak” szeresse a gyermeket és gondoskodjon róla, hanem hozzáértő szakemberként, szakmai team tagjaként vegyen részt a gyermek sorsának alakításában. Az ehhez szükséges tudást, kompetenciákat a KOP (Központi Oktatási Program) 240 órás nevelőszülői szakképzés keretében tudja elsajátítani. Ezáltal a hatályos jogszabályok alapján nevelőszülői szakképesítést lehet szerezni. A nevelőszülők alkalmasságát a hálózat munkatársai 3 évente felülvizsgálják.

3.3.4. A Pünkösdi Gyermekvédelmi Szolgálat 2022-ben saját képzést akkreditáltatott, mely magában foglal egy 28 órás döntés-előkészítő programot, valamint 32 órás nevelőszülői tanfolyamot. A tanfolyam során csak olyan szakmai anyagot használnak, melyet a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság jóváhagyott. A képzést saját szakemberekkel bonyolítják le, a tanfolyami létszámok maximum 15 fővel indulnak. A 60 órás képzést elvégző résztvevők 2 éven belül kötelesek részt venni a 240 órás Központi Oktatási Programban is.

3.3.5. A Kelet-magyarországi Református Gyermekvédelmi Központban a kiválasztási folyamaton sikeresen megfelelt jelentkezők a 28 órás döntés előkészítő programon, ezt követően 32 órás képzésen vesznek részt.

3.3.6. A Szent Miklós Gyermekvédelmi Intézmény nevelőszülői hálózatához csatlakozni kívánó jelentkezők felkészítése a 29/2003. (V.20.) ESzCsM rendelet alapján összeállított tematika szerint történik, amely ötvözi a FIKSZ Döntés előkészítő program és a Szeretve nevelni kézikönyv (nemcsak) befogadó szülőknek kiadvány iránymutatásait. Az oktatást tapasztalt és felkészült gyermekvédelmi szakemberek végzik.

3.3.7. A Cívus Humán Szociális és Gyermekvédelmi Központ Nevelőszülői Hálózatánál a jelentkező pszichológiai alkalmassága esetén a Hálózat által szervezett képzésen vesz, vehet részt. A jelentkezők FIKSZ trénerek által tartott 28 órás döntés-előkészítő programban, valamint 32 órás nevelőszülői képzésben vesznek részt. A foglalkoztatási jogviszonyban lévő nevelőszülőinknek a válaszadás idején a Hálózat biztosította a nevelőszülői szakképesítés megszerzését. A képzés sikeres teljesítése esetén a Hálózat intézkedik a nevelőszülő szolgáltatói nyilvántartásba történő bejegyeztetéséről.

3.4. Van-e lehetőségük a nevelőszülőknek szupervízióon való részvételre?

3.4.1. A Szent Ágota Szolgáltató a nevelőszülők, a nevelőszülői tanácsadók, valamint a pszichológus munkatársai számára igény szerint, illetve rendszeresen is egyaránt biztosít szupervíziós lehetőséget. A Szent Ágota Szolgáltatón belül igénybe vehető és igénybe vett szupervízióon túl a szakképesítéssel rendelkező nevelőszülők, továbbá a nevelőszülői tanácsadók esetében szorgalmazza és támogatja a kötelező továbbképzési rendszerben elérhető szupervíziós lehetőségeken való részvételt, mellyel élnek is munkatársak.

3.4.2. A Fészek Egyesületnek évek óta hagyománya van a nevelőszülők segítségének, elsősorban esetmegbeszélőkkel, melyek időnként szupervíziós jellegű is öltönek. Ezeket a foglalkozásokat két külsős tréner munkatárs vezeti. A járványhelyzet idején a nevelőszülőket online módon segítették. Korábban ezek a találkozások személyesen történtek. Júliusban és augusztusban szünetet tartanak, a többi hónapban havi 4 alkalom áll rendelkezésre. Ekkor

mindenki a neki megfelelő időpontban, helyszínen és internetes felületen tud csatlakozni a programhoz.

3.4.3. A Szent István Görögkatolikus Gyermekvédelmi Központ kiemelten fontosnak tartja a munkatársak lelki egészségvédelmét. A szupervíziós foglalkozások megtartása szükség szerint történik. A lelki egészségvédelmet szolgálja a nevelőszülői klub, önszolgáltató csoport, melyeket az intézményvezető irányításával, ellátási területenként 2-3 havonta tartanak. A foglalkozások kiscsoportos formában zajlanak és főként nevelési és pszichológiai problémák megoldására, valamint a nevelőszülői munka sajátosságaiból fakadó nehézségek, belső és külső konfliktusok megoldására, megvitatására irányulnak. Az Intézmény fenntartója – a Hajdúdorogi Metropolitai Egyház – kiemelt figyelmet fordít a lelki életre, annak egészségére és egyensúlyára. A szakmai program ezért külön rendelkezik az intézményben zajló lelki gondozásról is.

3.4.5. A Püskösdi Gyermekvédelmi Szolgáltatónál intézményi szinten, így a vizsgálatot érintett szakmai egységben is biztosított a nevelőszülők és a kollégák számára a team és az egyéni szupervízió. A nevelőszülők és a kollégák is élnek a lehetőséggel, rendszeresen havi jelleggel vesznek részt a csoportos szupervízióon. Több nevelőszülő is részt vesz egyéni szupervízióban, mely szintén havi rendszerességgel történik. A szupervízióon kívül tartanak szakmai egység értekezleteket, szerveznek esetmegbeszélő csoportokat, továbbá probléma felmerülése esetén az érintettekkel azonnali esetmegbeszélés összehívására törekednek.

3.4.6. A Kelet-magyarországi Református Gyermekvédelmi Központ pszichológiai csoportjában főállású és megbízási szerződéssel rendelkező pszichológusok segítik a gyermekek, a nevelőszülők pszichológiai megsegítését. A nevelőszülők részére problémamegoldó, terápiás- és feladatcsoportok indulhatnak pszichológus/szakmai vezető vezetésével. Az önszolgáltató csoport és a szülőklub szintén a nevelőszülők működését segíti. Ezek nem klasszikusan szupervíziós alkalmak, azonban helyzethez, felmerült igényekhez igazítottan kerülnek kialakításra, megvalósításra. A nevelőszülőknek mind egyénileg, mind csoportosan biztosított a pszichológiai megsegítés, tanácsadás, szülőkonzultáció.

3.4.7. A Szent Miklós Gyermekvédelmi Intézmény nevelőszülői számára rendszeresen megrendezésre kerülnek az ún. Lelki napok, ahol az egy-egy nevelőszülői tanácsadóhoz tartozó nevelőszülők számára lehetőség nyílik a szupervízióra, ventilálásra, lelki feltöltődésre és az aktualitások megbeszélésére. Minden évben megszervezik a Nevelőszülők napját, amikor egy napos kirándulás keretében a nevelőszülőknek lehetősége nyílik a gyermekek nélküli kikapcsolódásra. Ezen túlmenően szükség esetén a nevelőszülői hálózat pszichológusai is elérhetőek a nevelőszülők számára.

3.4.8. A Cívis Humán Szociális és Gyermekvédelmi Központ Nevelőszülői Hálózata a nevelőszülőinknek biztosítja a szupervízióon való részvételt egyéni és csoportos formában is, annak gyakorlati megvalósulásáról további részleteket nem közöltek.

3.5. Történt-e rendkívüli esemény 2021-ben a vizsgálatot érintett megyékben és szolgáltatók foglalkoztatásában álló nevelőszülőknél élő gyermekek esetében? (Ha igen a vezetőket arra kértem, hogy válaszukhoz csatolják az „Adatlap a gyermekbántalmazás vagy annak gyanújához jelentéshez” elnevezésű nyomtatványok másolatát is.)

3.5.1. A Szent Ágota Szolgáltató Békés Vármegyei Nevelőszülői Hálózatához 2021. évben három gyermekbántalmazás, vagy annak gyanújával kapcsolatos jelzés érkezett.

Egy hatéves fiúnak a nevelőanyja férje két pofont adott. A jelzést az iskola igazgatója tette. Tekintettel arra, hogy a fizikai bántalmazás először fordult elő, a gyermek a családba beilleszkedett és nem akart elkerülni a nevelőszüleitől a gyermekvédelmi gyám nem kezdeményezte a gondozási helye megváltoztatását.

Egy hatéves kislányt a nevelőanyja fojtogatta, körmeit letörte, a mobiltelefonját elvette. A bántalmazást a gyermek nagyszülei észlelték, a jelzést is ők tették. A gyermek gyámja azonnali gondozási hely változtatást kezdeményezett.

Egy kilencéves kisfiú fülét a nevelőszülője megrángatta. A jelzést az iskola igazgatója tette. Tekintettel a gyermek nevelőcsaládba való beilleszkedésére a gyermekvédelmi gyám gondozási hely változtatást nem kezdeményezett.

2021. december 27-én egy gondozott gyermek tragikus halálával végződött rendkívüli esemény is történt. Az öthónapos csecsemőt a nevelőanyja fürdetés közben néhány percre magára hagyta, a kislány vízbefulladt. A tragikus esemény bekövetkezése után a rendőrség azonnal megkezdte a vizsgálatot. A nevelőszülőnél nevelkedő öt gyermek és egy utógondozott fiatal felnőtt gondozási helyét a gyámhivatal azonnal megváltoztatta. Az új gondozási helyükön a gyermekek pszichés támogatását haladéktalanul megkezdték.

A nevelőszülői hálózat belső vizsgálata szerint a román állampolgárságú csecsemőt a gyámhivatal 2021. augusztus 5. napjától ideiglenes hatállyal helyezte el a nevelőszülőnél. A befogadáskor az illetékes gyámhivatal 1-2 hetes elhelyezést prognosztizált, mivel a gyermek várható sorsrendezése a repatriálás lett volna. A nevelőszülő és a nevelt gyermek közötti életkori különbség meghaladta a jogszabályban előírtakat, de az elhelyezés sürgősségére való tekintettel, és az elhelyezés „várhatóan rövid” időtartama miatt, továbbá azon oknál fogva is, hogy nem volt olyan befogadó szülő, akinél a gyermek elhelyezhető lett volna a gyámhivatal a gyereket a javasolt nevelőszülőnél helyezte el. A nevelőszülő több évtizede kiválóan végezte a munkáját, a felelősségével tisztában volt, a hatóságokkal együttműködött.

3.5.2. A Fészek Egyesület Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Nevelőszülői Hálózatánál 2021-ben rendkívüli esemény nem történt.

3.5.3. A Szent István Görögkatolikus Gyermekvédelmi Központ Fejér vármegyei nevelőszülőinél 2021-ben 15 alkalommal történt rendkívüli esemény, 23 gyermeket érintett. A gyermek bántalmazását 11 esetben gyermekvédelmi szakember, 1 esetben a területi védőnő, három esetben pedig a nevelőszülő jelezte. Fizikai bántalmazás vagy annak gyanúja 8 esetben, fizikai/érzelmi bántalmazás, vagy annak gyanúja 1 esetben, érzelmi bántalmazás, vagy annak gyanúja 2 esetben, elhanyagolás vagy annak gyanúja ugyancsak 1 esetben merült fel. Interneten 3 gyermeket ért szexuális bántalmazás. A bántalmazás elkövetőjeként 9 esetben a nevelőszülő, vagy hozzátartozója volt nevesítve. Kortárs bántalmazás 3 gyermeket érintett, vér szerinti szülő élettársa 1 gyermeket bántalmazott, 2 bántalmazó ismeretlen volt. Azonnali gondozási hely váltás 4 nevelőszülőt és 9 gyermeket érintett.

3.5.4. A Pünkösdi Gyermekvédelmi Szolgálat Veszprém megyében működő nevelőszülőihez helyezett gyermekek esetében 2021-ben nem történt rendkívüli esemény.

3.5.5. A Kelet-magyarországi Református Gyermekvédelmi Központ Hajdú-Bihar megyében működő nevelőszülőkhöz helyezett gyermekek esetében 2021-ben 12 alkalommal történt rendkívüli esemény, amely 19 gyermeket és egy utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőttet érintett. Kortárs bántalmazás 3 gyermekkel történt (1 gyermeket fizikailag, 2 gyermeket szexuálisan bántalmazta a kortársa). A jelzést tevő minden esetben a nevelőszülő volt.

Az időszakos kapcsolattartás idején 6 gyermeket a vér szerinti szülője, vagy annak élettársa bántalmazta. Két ízben a nevelőszülő, egy esetben pedig a pszichológus jelzett.

A nevelőszülője bántalmazott 10 gyermeket és 1 utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőttet. A jelzések a gyermektől, utógondozott fiatal felnőttől, gyermekvédelmi gyámtól, illetve gyermekjogi képviselőtől érkeztek. A 4 gyermek és az utógondozott fiatal felnőtt esetében azonnali gondozási hely váltás történt, 2 nevelőszülő esetében rendkívüli alkalmassági vizsgálatot, 1 nevelőszülő esetében pedig belső vizsgálatot rendelt el a működtető.

3.5.6. A Szent Miklós Gyermekvédelmi Intézmény Szabolcs-Szatmár Bereg megyében működő nevelőszülői hálózatában a 2021-es évben 2 alkalommal történt rendkívüli esemény. Az egyik esetben a gyámhivatali ügyintéző jelezte a gyermekvédelmi gyámoknak, hogy nevelőszülő általi bántalmazásról számoltak be neki a nevelőszülői családban nevelkedő gyermekek. A gyermekek elmondása szerint a nevelőszülők gyakran hajnalban felkeltették őket, hogy menjenek a kertbe kapálni, illetve több alkalommal fizikailag bántalmazták őket. A gyermekvédelmi gyámok és a nevelőszülői tanácsadóval történő személyes beszélgetés során a gyerekek sokszor ellentmondásba keveredtek a bántalmazásokat illetően, két gyermek visszavonta a korábbi vádakát és az öt gyermekből három a családdal szeretett volna maradni. Az eset kapcsán a gyermekek gondozási helyének azonnali megváltoztatásáról rendelkezett a gyámhivatal.

A második esetben a nevelőszülő jelezte a nevelőszülői tanácsadónak, hogy a nála nevelkedő gyermek elmondása szerint szexuális abúzus áldozatává vált. A nevelőszülői tanácsadó, a szakmai vezető és az intézmény vezetője a bejelentést követően meglátogatták a családot. A gyermek beszámolója szerint a nevelőanya lányának a férje, aki vendégségben tartózkodott a családnál arra kényszerítette, hogy orálisan elégítse ki őt. A gyermek pszichológiai vizsgálata és pszichés megsegítése megtörtént, illetve az adatszolgáltatáskor folyamatban volt.

A Szent Miklós Gyermekvédelmi Intézmény tájékoztatása szerint a nevelőszülői hálózatban történt rendkívüli események jellemzően a nevelt gyermekek panaszbejelentései által regisztrált bántalmazások, amelyek mindegyike gondozási hely módosítást és rendőrségi eljárást vont maga után. Az eljárások a rendőrségi szakaszban lezárultak, elmarasztalás nem történt.

3.5.7. A Cívus Humán Szociális és Gyermekvédelmi Központ Nevelőszülői Hálózatnál Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 2021-ben egy esetben történt rendkívüli esemény. A csecsemőkorú gyermek bántalmazását a gyermek kezelőorvosa észlelte. A nevelőszülőnél nevelkedő csecsemő emésztőrendszeri tünetekkel került kórházba. Sérülései (bordatörés, hasi szervek sérülése, koponyaűri vérzés) bántalmazás gyanúját vetették fel. Az ügyben rendőrségi feljelentés és azonnali gondozási hely megváltoztatásának kezdeményezése történt.

4. Az OGYSZ igazgatójának észrevételei, javaslatai, szakmai állásfoglalásai a vizsgálat kapcsán

Az OGYSZ igazgatója a kért adatszolgáltatáson túlmenően *tíz vármegyei területi gyermekvédelmi szakszolgálat*tól a nevelőszülői elhelyezésekkel kapcsolatban felmerült kérdésekre vonatkozó észrevételeket, javaslatokat tartalmazó szakmai állásfoglalást is kért. Az igazgató a beérkezett válaszokat felhasználva mutatta be az OGYSZ-nél keletkezett és összegzett tapasztalatokat és szakmai véleményeket a nevelőszülői elhelyezések jelenlegi helyzetéről.

Az OGYSZ nyilvántartása szerint vizsgálatom idején **1153 településén 28 nevelőszülői hálózat működtetésében 5503 nevelőszülői családban összesen 16.153 fő gyermek, fiatal élt, az összes gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermek, fiatal 70 %-a.**

Bár a gyermekvédelmi szakellátás idősoros adatai szerint 2012-től folyamatosan növekedett a nevelőszülői elhelyezések aránya, a szakszolgálatok az utóbbi években egyre súlyosbodó férőhelyhiányt jeleznek különösen a Nyugat Magyarországi vármegyékből. A nevelőszülői háztartások országos eloszlásából látható, hogy főként Jász-Nagykun-Szolnok, Békés, Szabolcs-Szatmár-Bereg, valamint Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében találhatóak nagy számban nevelőszülői családok, szinte teljesen hiányoznak azonban Nógrád, Vas, Győr-Moson-Sopron vármegyéből és a fővárosból.

Azonosítható tendencia, hogy a gyermekek nevelőszülői elhelyezésének nehézségei – a nevelőszülői férőhelyek minőségi és mennyiségi hiánya, valamint a gondozási hely váltások gyakorisága – *egyre nagyobb számban eredményezi a gyermekek megyén kívüli elhelyezését.* Az OGYSZ 2021 őszi felmérése, hogy egy adott területen a gyermekek mekkora arányban nem a lakóhelyüknek megfelelő vármegyében kerültek elhelyezésre, azaz az elhelyezéskor a szakszolgálat nem tudott olyan gondozási helyet javasolni, amely a gyermek lakóhelyéhez igazodik. Adataik szerint a fővárosban és Pest vármegyében a gyermekek közel felét már nem sikerült Budapesten, illetve a vármegyében elhelyezni. Magas a vármegyén kívül élő gyermekek aránya Heves és Baranya vármegyékben is. *A szakemberek attól tartanak, hogy a jövőben emelkedni fog azon esetek száma, amikor a gyermek azon érdeke, hogy nevelőszülői családban nevelkedjen ütközik a vér szerinti kapcsolattartás és hazagondozás érdekével.* A gyermek elhelyezésének tervezésekor munkatársaiknak egyre többször kell érdekösszemérést tenni és egyre nehezebb lesz a gyermekek legjobb érdekében történő javaslattal élni.

A gyermekvédelmi gondoskodásba került gyermekek elhelyezésére történő javaslattételkor kötik a szakszolgálatot a Gyvt. 79. § (3) bekezdésében rögzített, a gyermeki jogokból eredő, a gondozási hely meghatározására irányadó szempontok. A szakszolgálatok többsége, különösen a Fővárosi, a Pest, a Baranya, a Hajdú Bihar és a Győr-Moson-Sopron Vármegyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálatok arról számoltak be, hogy egyre nehezebben képesek érvényesíteni a törvényi szempontokat, *mert nincs kellő számú megfelelő nevelőszülő a gyermekvédelmi gondoskodásba kerülő gyermekek számára illetékességi területükön.*

4.1. A Fővárosi Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat jelzése szerint mennyiségi, minőségi hiátusok egyaránt tapasztalhatóak a nevelőszülői rendszerben ugyanis nem biztosított a hosszabb testvérsorok közös gondozási helyre történő elhelyezése egy nevelőszülő családba, továbbá nincs megfelelő számú nevelőszülő a 0-3 éves kor közötti gyermekek gondozására, nevelésére.

Amennyiben nem fővárosi gondozási helyen valósul meg a nevelőszülői ellátás, sérülhet a nevelés folyamatosságához való jog, nem biztosítható a megfelelő számú, gyakoriságú kapcsolattartás a kapcsolattartásra jogosult hozzátartozókkal. A fővároson kívüli elhelyezések azt a veszélyt is magukba rejtik, hogy a vér szerinti szülők nem tudnak a távolság miatt gyakori kapcsolatot tartani gyermekükkel, ezáltal a hazagondozás esélye is jelentősen csökken. A gondozási folyamatban közreműködő szakemberek tapasztalatai alapján több esetben érzékelhető a nevelőszülői tevékenység szakmai támogatásának hiánya, így a nevelőszülő személyes mentális támogatása, a nevelőszülő helyettesítése, trauma feldolgozásának segítése, a gyermekek nevelőszülői család és a helyi közösségbe beilleszkedés segítése. A gyermekek szükségletváltozása esetén sok esetben hiányzik a szakmai támogatás, különösen a kamaszkori nehézségek esetén a vér szerinti családdal a kapcsolattartások feltételei sem mindig adottak.

A nevelőszülői utánpótlás hiánya miatt a vizsgálat idején az otthont nyújtást ellátó nevelőszülők átlagéletkora magas volt, ami a szakmai feladat ellátási nehézségeit okozza.

Férőhelyproblémák miatt gondot okoz a testvérek együttes elhelyezése, az indokolt és lehetséges kapcsolattartások biztosítása. Kérdéses, hogy a gyermek szükségleteinek megfelelő-e a nevelőszülő háztartása, a nevelőszülő személyisége, felkészültsége, a nevelőszülői család szerkezete, dinamikája. A gyermek fejlesztési szükségleteinek megfelelő ellátórendszer biztosítása a nevelőszülő háztartása szerinti településen, illetve a nevelt gyermek fejlesztésének megfelelő hozzáférés biztosításának hiánya (gyógypedagógus, pszichológus, fejlesztő foglalkozások, terápiák), ezzel kapcsolatos többlet idő-és erőforrások hiánya.

Összességében *a nevelőszülői rendszer nem felkészült a különleges szükségletű, elsősorban a halmozottan sérült, fogyatékkal élő gyermekek gondozására a nevelőszülői családban. Ugyancsak hiányzik a speciális szükségletű, például pszichiátriai gondozott gyermeket vállaló nevelőszülő is.* Nagy szükség lenne olyan nevelőszülőkre, akik vállalják a különleges, speciális, kettős szükségletű gyermekek ellátását is. Ehhez a feladatellátáshoz sokkal magasabb szintű támogatásra lenne szükség. Tudomásuk szerint van olyan nevelőszülői hálózatot fenntartó szervezet, amely észlelve ezt a problémát, a közelmúltban célzott toborzást indított és kiemelt támogatást kínál az e feladatra jelentkezőknek.

4.2. A Hajdú-Bihar vármegyei szakszolgálat munkatársai arról számoltak be, hogy a területükön lévő hálózatok tájékoztatása szerint a toborzás egyre nehezebb, nem „képződik ki” annyi nevelőszülő ahány gyermeknek szüksége lenne nevelőszülői elhelyezésre. A hazagondozás és az örökbefogadás létszám adatai elmaradnak a bekerülő gyermekek számától, növekedik a szakellátásban élő gyermekek létszáma. A csecsemők és az egészségügyi intézményekből kikerülő újszülöttek elhelyezése évek óta nehézségbe ütközik, ez a probléma mára állandósulni látszik. A nevelőszülők olyan kisgyermek (3 év feletti óvodás és kisiskoláskorú) nevelését vállalják inkább, akik mellett egyéb munkaviszonyt is folytathatnak. *A nevelőszülőnél nevelkedő gyermekek esetében általánosságban elmondható, hogy gyakoriak a gondozási hely váltások.* A nevelőszülők számára a gyermekek magatartás problémái, a serdülőkori nehézségek nagy kihívást jelentenek. A nevelőszülők felkészítése során a szolgáltatóknak olyan készségeket, ismereteket lenne szükséges átadniuk, amelyekkel megelőzhetőek lennének a gondozási hely változtatása miatt okozott újbóli traumák. A férőhelyek kihasználtsága miatt a nevelőszülők gyakran túlterheltek, 0-24 órában teljesítik a gyermekek nevelését, gondozását, ami gyakran az idő előtti kiegészítésre is okot adhat. *A jövőben hosszú távú megoldás lehet a vármegyében az, ha a gyermekek családi lakásotthonba kerülhetnének addig, amíg a megfelelő nevelőszülőt megtalálják számukra. Így ott nevelkedhetnének, amely állandóságot, biztonságot, kiszámíthatóságot jelentene a gyermekek számára, és arra is nagyobb esély lenne, hogy a testvérek együtt kerülhessenek befogadásra és elhelyezésre.*

4.3. A Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei nevelőszülői hálózatok működésével kapcsolatosan általánosságban elmondható, hogy elsősorban az újszülött és a krónikus, tartós egészségügyi problémákkal küzdő (rendszeres egészségügyi ellátásra, fejlesztésre szoruló) csecsemők és kisgyermek nevelőszülői elhelyezése okoz nehézséget, amely összefüggésben van azzal, hogy nagyon magas a 0-3 éves korosztály beáramlása a szakellátás rendszerébe (2021-ben az összes bekerülő gyermek 46%-a tartozott e korcsoportba). Objektív akadályokba ütközik a nagyobb testvérsorok együttes elhelyezése az egy nevelőszülői háztartásban rendelkezésre álló elegendő férőhely hiánya miatt. *A vármegyében a nevelőszülői ellátás minőségi problémáival szembesülnek a szakemberek, ez látszik meg a nevelőszülői ellátásban élő gyermekek gondozási hely megváltoztatására irányuló kezdeményezések igen magas számában (2022 év első öt hónapjában 99 esetben történt gondozási hely megváltoztatására irányuló kezdeményezés, 10 gyermek esetében a gyám által, azonnali hatállyal).*

A gondozási hely megváltoztatásának indokai sokrétűek, az okok összetettek, de két jól körül határolható problémakör azonosítható. Egyrészt *a vármegyében újonnan megjelenő, dinamikus mennyiségi növekedést mutató nevelőszülői hálózat alkalmazásában álló nevelőszülők felkészületlenül, a működtető részéről kevés szakmai támogatással vállalják a gyermekek gondozását, nevelését.* A szakemberek tapasztalatai szerint sok esetben hiányoznak még a működési engedély jogszabályi minimum feltételei is.

Másrészt a hagyományokkal rendelkező hálózatok esetében azt tapasztalják, hogy a nevelőszülői tanácsadók munkája az adminisztratív tevékenység, valamint a működtető által elvárt közösségi programok szervezése irányába tolódik el. Az egyéni szükségletre fókuszáló tanácsadói munka „mintha háttérbe szorulna”, így a nevelőszülők sokszor magukra maradnak a nevelési-gondozási problémákkal. A Cívus Humán Szociális és Gyermekvédelmi Központ Nevelőszülői Hálózatával kapcsolatosan a szakszolgálat munkatársai aggodalmukat fejezték ki.

A gyors, dinamikus fejlesztés, a látványos létszám növekedés sajnos nem párosul a biztonságos ellátással, hiányoznak a szakmai feltételek, nemritkán aggályos a nevelőszülői háztartások épített környezete. Feltűnően gyakori a gondozási hely váltás, amit a nevelőszülő kezdeményez, igen hamar az elhelyezést követő napokban, mintha felkészületlenül érte volna a gyermekkel kapcsolatos nevelési-gondozási-fejlesztési feladat.

Gyám általi azonnali gondozási helyváltásra is akadt idén több példa is a nevelőszülő veszélyeztető magatartása miatt. Aggályosnak tűnik a nevelőszülők felkészítése abban a tekintetben is, hogy az örökbefogadhatóvá vált gyermekek átgondozása sikeres legyen, feltűnően sok nevelőszülő jelentkezik a nevelt gyermek örökbefogadására, arra hivatkozva, hogy működtetője tájékoztatása szerint elsőbbsége van. Talán a gyors hálózatépítés következménye, hogy a nevelőszülői tanácsadók maguk is felkészületlennek látszanak, úgy tűnik, nem ismerik a gyermekvédelem rendszerét, szereplőit, a feladat szakmai tartalmát, a tapasztalat szerint többen másodállásban látják el munkakörüket, nehezen elérhetőek. Összességében aggodalomra ad okot e hálózat szakmai működése, felügyelete.

4.4. A Fejér vármegyei gyermekvédelmi szakszolgálat munkatársai felhívták a figyelmet arra, hogy a férőhely hiány orvoslására megyei gyakorlat volt a meglévő nevelőszülők férőhely számainak emelése, ami többszörös terhet ró a nevelőszülőkre, hatékony segítségnyújtás nélkül hamar elfáradnak, veszélyeztetettségük a kiégésre ugrásszerűen emelkedik. *A gyermekek magatartásproblémáira nem tudnak megfelelő formában reagálni, magas gyereklétszám mellett nem tud megvalósulni a gyermekek egyéni bánásmód elve, személyre szabott ellátása, gondozása. A nevelőszülők hamar eljutnak odáig, hogy a gyermek gondozási helyének megváltoztatását kérik.*

A válaszadás idején Fejér megyében a 12 év alatti kiskorúak közül 29 gyermek nem a megfelelő gondozási helyen nevelkedik, nevelőszülői vállalat hiányában nem tudta a szakszolgálat a számukra megfelelő gondozási helyet javasolni. A szakszolgálat ezeknek a gyermekeknek az elhelyezését megelőzően vármegyén kívüli nevelőszülői elhelyezéssel is próbálkozik, többnyire sikertelenül. *A munkatársak a nevelőszülői elhelyezésben élő gyermekek vér szerinti kapcsolattartására vonatkozóan is megfogalmaztak aggályokat.* Megítélésük szerint egy gyermek nevelőcsaládba való kerülésével elveszíti annak lehetőségét, hogy a vér szerinti családjával az igény szerint optimális gyakorisággal találkozhat. Addig, amíg a lakásotthoni/gyermekotthoni elhelyezésnél a vér szerinti családnak lehetősége van akár minden hétvégén látogatni a gyermeket, addig a nevelőszülői családoknál ez csak havi két alkalom 2 óra időtartamban (de van ennél kevesebb is). Naptári évre vetítve egy gyermek egy évben 24 órát láthatja a vér szerinti szüleit, ami semmiképpen nem a gyermekek érdekét szolgálja. További azonban kapcsolattartást nem lehet eszközölni, mert a nevelőszülő nem vállalja a gyermek nevelését, ha kettőnél több alkalommal kerülne szabályozásra a kapcsolattartás. A tapasztalatok szerint kevés azoknak a nevelőszülőknek a száma, akik a gyermek vér szerinti

szüleivel való kapcsolattartást megfelelően tudják kezelni, tolerálni, ezáltal felkészíteni sem tudják megfelelően a gyermekeket. A szakértői bizottság általi vizsgálatok alkalmával nagyon sok esetben megállapítható a *lojalitás konfliktus*, a gyermek mind a vér szerinti, mind pedig a nevelőszüleinek meg szeretne felelni, igen nagy belső feszültségeket átélve. A kapcsolattartások terén komoly problémát jelent az, ha a vér szerinti szülők nem élnek a kapcsolattartással és emiatt a testvéri kapcsolattartások sem valósulnak meg. Ez sok esetben abból is fakad, hogy a gyámhatósági határozat nem rendelkezik a testvérek kapcsolattartásáról, de magas azon esetek száma is, ahol a nevelőszülők úgy döntenek, ha a szülők nem jönnek, akkor ők sem viszik a gyermekeket a kapcsolattartásra. Szintén problémát jelent, hogy a vármegyében a kapcsolattartások az esetek nagy részében, a nevelőszülői hálózat székhelyén valósul meg, melynek során nincs lehetőség az „intim” elvonulásra, ezzel a szülő-gyermek kapcsolat nem egy barátságos térben, hanem egy meglehetősen zsúfolt környezetben zajlik. *Fejér vármegyében nagyon kevés azon nevelőszülők száma, akik a gondozási helyen biztosítják a kapcsolattartásokat.* A Szakszolgálat Elhelyezési Szolgálatának igen kevés a lehetősége arra, hogy a gyermek számára több férőhely közül válassza ki a legmegfelelőbbet, a férőhely kereséskor szinte mindig egyetlen lehetőséget ajánlanak fel a hálózatok. *Az elmúlt 5 évben a nevelőszülői toborzások nem érték el a kívánt eredményt, mely folyamatnak az lett az eredménye, hogy a nevelőszülők idősödnek. Emiatt is nagyon nehéz újszülött/csecsemő és kisgyermek korúakat elhelyezni nevelőszülői családban.*

4.5. A Baranya Vármegyei Szakszolgálatnál is kevesebb férőhely van a szükségesnél. A nevelőszülői hálózatok tájékoztatása szerint az érdeklődés minimális a nevelőszülői szakma iránt. Problémát jelent, hogy a nevelőszülőknél legfeljebb egy-egy üres férőhely van, így a testvérsorok, különösen a háromnál több testvérből állók közös gondozási helyen történő elhelyezése különösen nehéz. Problémát jelent továbbá a tartós beteg, így a speciális diétát igénylő anyagcsere betegségben szenvedő (pl.: gluténérzékenység, laktóz intolerancia) illetve a pszichésen súlyosan sérült gyermekek elhelyezése. Számukra még intézményi elhelyezés is csak rendkívül nehezen valósítható meg. A nevelőszülők terápiás szaktudására volna nagy szükség, sajnos ehhez képest az alacsonyabban képzett nevelőszülők dominanciáját tapasztalták. *Az újszülött és csecsemőkorúak azonnali befogadása igen nagy nehézséget jelent, nevelőszülő hiányában az intézményes elhelyezés jön szóba, Baranya vármegye csecsemők ellátására alkalmas gyermekotthona folyamatosan létszám fölött üzemel.*

Férőhely hiányában a Baranya vármegyei anyaotthonokban történik kényszerűen időnként a 0-3 életkorú gyermekek elhelyezése, melyet az OGYSZ igazgatója rendkívül aggályosnak tart. Az anya nélküli gyermekek ellátására itt sem megfelelően képzett, sem megfelelő számú szakellátó személyzet nincs. Azonnal szükséges lenne újabb férőhelyeket létesíteni, keresik a lehetőséget a szakszolgálat mellett működő befogadó otthon 0-8 éves korú gyermekeket fogadni kész új csoportjának megszervezésére.

A nevelőszülői ellátással kapcsolatos fentebb is részletezett szakszolgálati észrevételek, az elhelyezési tapasztalatok az OGYSZ megalakulásától kezdve arra ösztönözik a vezetőséget, hogy a nevelőszülői hálózatokat fenntartó és működtető szervezetekkel együttműködve, partnerségben közösen keressék a megoldásokat. A nevelőszülői ellátás területén történt egyházi fenntartói eltolódás miatt hangsúlyosabbá kell tenni a közös gyermekvédelmi értékeket, a gyermekek családi neveléshez fűződő jogainak érvényesítését, hazagondozásuk, örökbefogadói családba juttatásuk, valamint nevelőszülői ellátásuk, így különösen a 12 év alatti gyermekek nevelőszülői családban való nevelkedésének elősegítését. A nevelőszülőnél történő elhelyezés eltérő gyakorlatai szintén arra mutattak, hogy a nevelőszülői hálózatokkal folyamatos szakmaközi egyeztetéseket kell folytatni.

Az OGYSZ vezetősége a szakszolgálatok munkatársait arra kérték, hogy konkrét gyermekek ügyében keressék az együttműködéseket a hálózatokkal és óvják a gyermekek

állandósághoz, biztonsághoz, rendszeres vér szerinti kapcsolataikhoz való jogát a tervezésekor és javaslatkötéskor. Törekedjenek a biztonságos, állandóságot nyújtó családi elhelyezésekre, érdek összeméréssel, tervezési megbeszéléseken alakítsák ki a gondozási helyre történő javaslatot. Emellett az OGYSZ *partnerségi megállapodásokra* hívta a Magyarországon működő nevelőszülői hálózatokat. A Partnerségi Megállapodás célja meghatározni azokat a gyermekvédelmi praxisban alkalmazott alapvetéseket, amelyek segítségével a szakszolgáltatások és az otthont nyújtó ellátások a gyermek legjobb érdekének megfelelően biztosítják szolgáltatásaikat. Az OGYSZ a Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgáltatóval 2022. március 1-én, a Református Szeretetszolgálattal pedig 2022 júliusában sikeres megállapodást kötött, a görögkatolikus egyházi fenntartókkal a válaszdás idején zajlottak az egyeztető megbeszélések. Az OGYSZ igazgatója kiemelte, hogy a partnerségi megállapodások folyamatában számos jó gyakorlatot azonosítottak és emelték be a napi gyakorlatba. Az OGYSZ vezetőségének meglátása szerint a nagy hálózatok szakmai példamutatása hatással lehet a jövőben az egész nevelőszülői ellátás megújítására.

Az OGYSZ igazgatója utalt arra, hogy a nevelőszülői hálózatok finanszírozási rendszere nem követte az elmúlt 15-20 év társadalmi, gazdasági változásait. A nevelőszülői díj és a gyermekek ellátására fordított nevelési díj és ellátmány az eltérő szükségletű gyermekek nevelésére nem igazán motivál. A jelenlegi finanszírozás nem támogatja sem a működtetőt, sem a nevelőszülőket a differenciált, minőségi férőhelyek létrehozásában, illetve abban, hogy nagyobb testvérsorok együttes elhelyezése érdekében üres férőhelyeket tartsanak fenn.

Az OGYSZ igazgatója a nevelőszülői hálózatok minőségi fejlesztése tekintetében célszerűnek tartaná a bemeneti szabályok (működési engedélyeztetés) és a kiválasztás jelenlegi módjának felülvizsgálatát, egységesítését, a nevelőszülői alkalmassági felülvizsgálatok és különösen a rendkívüli alkalmassági vizsgálatok gyakorlatának újragondolását. Rendkívüli alkalmassági vizsgálatok esetében felmerül az összeférhetetlenség, ezért érdemes lenne a működtető hatáskörén kívül álló szakértők bevonását lehetővé tenni, esetenként előírni.

5. Vonatkozó ügyek és a belügyminiszter válasza a nevelőszülők által felvetettek tekintetében

5.1. Az *AJB-419/2023. számú ügyben* a nevelőszülők panaszbeadványában felvetettek szerint a foglalkoztatási jogviszonyuk alapján a nekik járó díjazás nagyon alacsony összegű. A nyugdíjjogosultság szempontjából ugyan a jogviszonyuk szolgálati időnek minősül, de az ez alapján megállapítható nyugdíj mértéke nem elegendő a megélhetéshez. A gyermek 2 éves koráig a nevelt gyermekekre tekintettel is igényelhető gyermekgondozási díj, de ennek összege is nagyon alacsony, ha az a foglalkoztatási jogviszony alapján járó díjazáshoz igazodik.

A beadványozók sérelmezték, hogy a foglalkoztatási jogviszonyhoz kapcsolódóan szabadság sem jár olyan mértékben, mint ami a munkaviszonyban állókat megilleti, szabadság esetén nincs olyan személy, aki helyettesítené őket a gyermekekről való gondoskodásban. Kifogásolták, hogy a gyermekek otthongondozási díját a nevelőszülő nem igényelheti, csak a vér szerinti szülő vagy az örökbefogadó szülő lehet rá jogosult akkor, ha tartós betegségből vagy súlyos fogyatékből eredendően önellátására képtelen gyermekről gondoskodik.

A nevelőszülők saját otthonukban biztosítják a náluk elhelyezett gyermekek teljes körű ellátását, amihez – a panaszbeadványban foglaltak szerint – a jelenleg biztosított nevelési díj és külön ellátmány összege nem nyújt megfelelő fedezetet. A nevelőcsaládok ingatlanjaiban, használati cikkeiben gyakran kár keletkezik, ezeket azonban a működtető nem téríti meg, a nevelőszülő nem tud kihez fordulni. Hasonlóan a saját gépjárművek elhasználódása esetén sem jogosultak autótársasági vagy egyéb támogatásra, pedig azt sok esetben a nevelt gyermekek kapcsolattartásra, fejlesztő foglalkozásra vagy iskolába, óvodába szállításához használják.

Az *AJB-421/2023.* és az *AJB-74232023.* számú ügyekben a beadványozó nevelőszülők – több ponton szövegszerűen is azonos – panaszbeadványaikban szintén azt kifogásolták, hogy a nevelőszülői jogviszonyban és általában a szociális szférában dolgozók társadalmi és anyagi megbecsültsége nagyon alacsony, rámutatva arra, hogy sokan elhagyják a hivatásukat, illetve a nevelőszülői képzést követően el sem kezdenek nevelőszülőként dolgozni. Véleményük szerint nem történtek megfelelő intézkedések az anyagi feltételek javítása érdekében, továbbra is nagyon alacsonyak a nevelőszülőknek járó és a gyermekekre fordítható juttatások, kevés a pihenőidő, és a támogatások tekintetében nem minősülnek szülőnek a nevelőszülők.

5.2. A panaszolt helyzetre irányuló kérdéseket tartalmazó *megkeresésemre a belügyminiszter válasza* szerint a kormányzat kiemelt figyelmet fordít a gyermekvédelmi szakellátáson belül a nevelőszülői ellátásra. Ennek keretében az elmúlt években számos olyan intézkedés született, amely *egységesen fejlesztette, népszerűsítette és támogatta a nevelőszülői gondoskodást, így növelve annak szakmai és társadalmi megbecsülését.* 2014. január 1-je óta ezért valamennyi nevelőszülő egységes nevelőszülői foglalkoztatási jogviszonyban áll, a nevelőszülői díj a minimálbér értékéhez kötött, a nevelőszülők teljes körű egészség- és nyugdíjbiztosítási jogosultságot kapnak, a nevelt gyermekek után is családi adó- és járulékkedvezményt vehetnek igénybe. A nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony mellett időkorlátozás nélkül folytatható keresőtevékenység, ha az a gyermek, fiatal felnőtt ellátását nem veszélyezteti.

2015. július 1-jétől, illetve 2016. január 1-jétől a nevelésbe vett gyermek, utógondozói ellátott fiatal felnőtt részére az ingyenes tankönyvellátásra és az ingyenes intézményi gyermekétkeztetésre való jogosultság került bevezetésre, ezáltal az intézményi gyermekétkeztetés díja és a tankönyvek ára a továbbiakban nem a gyermek után járó nevelési díjat terhelik. 2020. január 1-jétől a gyermekvédelmi szakellátásban részesülő 2 éven aluli gyermekek nevelőszülőnél történő elhelyezésének elősegítése, a nevelőszülői munka presztízsének emelése érdekében a nevelőszülők gyermekgondozási díjat (GYED) vehetnek igénybe a saját háztartásukban nevelt és gondozott 2 év alatti gyermekek után. Továbbá bővült a természetbeni juttatások köre. A nevelőszülőket és a gondozásukban elhelyezett gyermekeket a tömegközlekedési eszköz igénybevételéhez kapcsolódóan utazási kedvezmény illeti meg.

2021. január 1-jétől a nevelőszülőt a nála elhelyezett speciális, különleges vagy kettős szükségletű gyermek után megillető többletdíj mértéke a minimálbér 5%-áról 7%-ra emelkedett. A nevelőszülő szabadsága, betegsége, képzése, továbbképzése, egyéb akadályoztatása esetén a helyettesítéséről gyermeklétszámtól függetlenül a működtetőnek kell gondoskodnia. A kötelező minimumot meghaladó szabadság mennyisége, az igénybevétel adott nevelőszülőre optimalizált módja, a nevelőszülő és a működtető közötti megállapodás része.

A gyermekvédelmi ágazatirányítás a nevelőszülői ellátás aktuális kihívásait folyamatosan nyomon követi, vizsgálja annak érdekében, hogy az ellátás további támogatására a legmegfelelőbb intézkedést hozza. Ennek keretében a nevelőszülői családok tárgyi feltételeinek javítását, fejlesztését több pályázati forrás is szolgálta. Így 2017. március 21-én a Széchenyi 2020 program keretében jelent meg a „Nevelőszülői hálózatok infrastrukturális és szakmai fejlesztése” című (ÉFOP-2.2.14-17 kódszámú) felhívás 1,2 milliárd forint keretösszegben. A pályázat célja volt – a nevelőszülői hálózatok infrastrukturális és szakmai fejlesztésén keresztül – a nevelőszülői családokban élő sokféle gondozási, nevelési, fejlesztési igényű gyermek egyidejű ellátásához szükséges, az adott nevelőszülői hálózat valamennyi férőhelyének korszerűsítését szolgáló feltételek biztosításának megvalósítása, a gyermekek intézményes elhelyezésének elkerülése érdekében.

2022. január 12-én az Emberi Erőforrások Minisztériuma a „Nevelőszülői hálózatok infrastrukturális fejlesztésének támogatása 2022” (NEVHÁLÓ2022) címmel pályázatot hirdetett 265 744 390 Ft keretösszeggel. A program célja, hogy támogatást nyújtson a nevelőszülői családok gondozási tevékenységéhez és a különleges szükségletű, a speciális

szükségletű és kettős szükségletű gyermekek ellátását fejlesztő eszközök beszerzéséhez. A felhívásra 33 db pályázat küldtek be, minden pályázat támogatásban részesült. A pályázatnak köszönhetően a nevelőszülői családok a fejlesztő tevékenységekhez kapcsolódó eszközök/segédeszközök vásárlása mellett a gondozási tevékenységeikhez kapcsolódó háztartási nagygépek cseréjéhez, bővítéséhez is támogatást kaptak.

6. A helyszíni vizsgálatok tapasztalatai

6.1. A Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgálató Szarvason működő nevelőszülője

A helyszíni vizsgálatra 2022. május 16-án munkatársaim⁹ a területileg illetékes gyermekjogi képviselővel érkeztek. Az 52 éves asszony mintegy 6 éve dolgozik nevelőszülőként. A nevelőszülőség mellett a családi házukban kialakított helyiségben fodrászként is dolgozik.

A feladatellátásra a nevelőszülőt az motiválta, hogy a fia mellé szeretett volna gyermek társakat. A nevelőszülői felkészítő tanfolyamot a Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgálatónál végezte el és kezdettől fogva ennél a szolgálatónál látja el a feladatait. Elmondása szerint a szolgálató rendszeresen tart változatos tárgykörökben (pl. fogyatékkal élők nevelése, ételérzékenység, kamaszkor problémái) továbbképzéseket, a COVID járvány alatt azokat online tartották, a jelenléti továbbképzésekre teljes mértékben még nem álltak vissza. A továbbképzéseket hasznosnak és sokrétűnek tartja. Szupervízió is szokott lenni, de nem emlékszik rá mikor és milyen témában volt legutóbb.

A nevelőszülő a helyszíni vizsgálat idejéig négy gyermekről gondoskodott, közülük ketten sajátos nevelési igényűek. 2016-ban egy testvérpár (12 és 15 évesek) került hozzá. 2018-ban egy 14 és 15 éves testvérpárt helyeztek hozzá. Az idősebbik nagykorúvá válását követően hazaköltözött a szüleihez. A fiatalabbik Szentesen tanul eladónak, kollégista, ő ősszel tölti be a 18. életévét, nagykorúként ő is szeretne a szüleihez menni. A helyszíni vizsgálat idején a gyermek nem volt otthon.

A vér szerinti szülők közül az egyik édesanyával volt problémája, de rendezték. Kezdetben a gyermekek a gyermekjóléti szolgálat helyiségében találkoztak a szüleikkel, de néhány alkalom után már hazamehettek kapcsolattartásra. Az elmúlt években a nevelőszülőnél rendkívüli esemény, kortársbántalmazás nem volt. Az iskolákkal a nevelőszülőnek jó a kapcsolata, a szülői értekezleteken rész vett, a nevelt gyermekeit az osztálytársaik befogadták.

A nevelőszülő munkáját a nevelőszülői tanácsadó és a gyermekvédelmi gyám segíti. A nevelőszülői tanácsadó olykor hetente felkeresi. Bármilyen problémája van, neki mondja el, a tanácsadó pedig megmondja, hogy kihez forduljon, vagy maga segít a problémát orvosolni. A gyermekvédelmi gyám 2-3 hetente tesz látogatást náluk. Telefonon, messengeren mindkét szakember elérhető. A gyermekjogi képviselő elmondta, hogy havonta 5 nevelőszülőt keres fel, így minden Békés vármegyében működő nevelőszülői családot megismer. A nevelőszülő a nevelési díj, az ellátmány, a külön ellátmány összegét, valamint a díjazását kevésnek tartja.

6.2. A Fészek Nevelőszülői és Helyettes Nevelőszülői Hálózat Újszászon működő nevelőszülője

A helyszíni vizsgálatra 2022. május 31-én munkatársaim a gyermek gyermekvédelmi gyámjával és a nevelőszülői tanácsadóval érkeztek.

⁹ A vizsgálatban egy jogász, egy pedagógus-jogász és egy pedagógus-pszichológus végzettségű munkatársam vett részt. Pszichológus munkatársam az életkoruk alapján meghallgatható gyermekekkel készített interjút.

Az 50 éves asszonynak nem született gyermeke, ezért lett nevelőszülő, 2020-ban végezte el a FIKSZ nevelőszülői tanfolyamot. Az első és mindez idáig egyetlen nevelt gyermeke 2021. augusztus 6-án került hozzá, a kisfiú 2022. szeptemberben volt 3 éves. A gyermeket elhanyagolás miatt kellett a családjából kiemelni, a szülei is gyermekvédelmi gondoskodásban nőttek fel. A szüleivel kéthetente találkozik az abonyi kapcsolattartó helyiségben. Bölcsődés, a közösségbe hamar beilleszkedett, rendkívüli esemény nem történt vele.

Miután az asszony a pandémia idején lett nevelőszülő személyesen továbbképzésen még nem vett részt. A nevelőszülői tanácsadó tájékoztatása szerint a hálózat évente kötelezően tart 6-8 órás továbbképzést a nevelőszülőknek. Ez a pandémia idején online módon valósult meg, a tavasz végén kezdenek visszatérni a jelenléti továbbképzésekhez. A témákat a nevelőszülők jelzése alapján választják meg (pl. kamaszkori, iskolakezdési problémák, drog, alkohol, telefonfüggőség, vér szerinti és nevelt gyermek közötti kapcsolat). Esetmegbeszélést akkor tartanak, ha a nevelőszülő jelzi annak szükségességét. Külön szupervízió nincs, olykor az esetmegbeszélés alakul át szupervízióba.

Kérdésre a nevelőszülő elmondta, hogy, ha problémája van, akkor a nevelőszülői tanácsadóhoz, vagy a gyermekvédelmi gyámhoz fordulhat. A gyermekvédelmi gyámot az elhúzó nevelésbe vételi eljárás miatt csak 2022 áprilisában rendelte ki a gyámhivatal. Az ideiglenes hatályú elhelyezés alatt a gyámhivatal a gyermek ügyei intézésére eseti gyámot rendelt.

A helyszíni vizsgálat tapasztalatai alapján a nevelőszülő jó anyagi körülmények között él. Ugyanakkor a nevelőszülői tanácsadó által is megerősített véleménye szerint a nevelési díj, az ellátmány, a külön ellátmány összege „lehetne nagyobb”.

6.3. A Csillagösvény Nevelőszülői Hálózat Abonyban működő nevelőszülője

6.3.1. A nevelőszülővel készített interjú összefoglalása

A 63 éves asszony a 2022. május 31-i helyszíni vizsgálat idején egy 8 éves és egy 10 éves kislányt nevelt, jelenleg nyugdíjas. Az egyik gyermeknek fővárosi, a másik gyermeknek Baranya vármegyei gyámja van. A távolságra tekintettel munkatársaim a fővárosi illetékességű gyám részvételét kérték a helyszíni vizsgálaton.

A nevelőszülő a Nemzeti Család és Szociálpolitikai Intézet által szervezett nevelőszülői tanfolyamot végezte el 2003-ban. Saját lánya jelenleg felsőfokú tanulmányokat folytat, még otthon él a barátjával. A lakásban él a nevelőszülő idős édesanyja is. Korábban 7 évig egy leánygyermeket nevelt, 17 éves volt, amikor gondozási helyét megváltoztatták.

A jelenleg gondozásában lévő 8 éves kislány átlagos szükségletű, 2. osztályos, jó tanuló, 2021 szeptembere óta nevelkedik Abonyban. A kislány néhány hónapos korában került a korábbi nevelőszülőjéhez, a gondozási helyét a nevelőszülő súlyos betegsége miatt kellett megváltoztatni. A kislánynak minden második hétvégén van kapcsolattartása a szüleivel, havonta egyszer pedig a másik gondozási helyen élő testvéreivel találkozik a fővárosi gyermekvédelmi szakszolgálat kapcsolattartó helyiségében.

A másik itt nevelkedő 10 éves kislány sajátos nevelési igényű, hiperaktív, ő is második osztályba jár. Rendszeresen szed gyógyszert, a nevelőszülő negyedévenként viszi felülvizsgálatra Ceglédre. A gyógyszereit pszichiáter szakorvos írja fel, rendszeres szedésük mellett nincs probléma a gyermekkel. A nevelőszülő tudomása szerint a tanulási képességet vizsgáló szakértői bizottság a gyermek fejlesztésére nem tett javaslatot, így fejlesztésben a gyermek nem részesül. A kislánynak ő a harmadik nevelőszülője, az első nevelőszülője meghalt, a második bántalmazta, ezért azonnali hatállyal megváltoztatta a gyámhivatal a gondozási helyét.

A nevelőszülő nem emlékszik arra, hogy továbbképzésen, vagy szupervízióon részt vett volna. Szakmai segítséget a nevelőszülői hálózat vezetőjétől és a nevelőszülői tanácsadótól kap. Ők és a gyermekvédelmi gyámok rendszeresen mennek hozzájuk, a gyermekjogi képviselő még nem járt nála. A nevelőszülői díjat, a nevelési díjat, az ellátmányt, külön ellátmányt időben folyósítja a hálózat. A nevelési díjat – különös tekintettel az utóbbi időben tapasztalható rendkívüli élelmiszer áremelkedésre – kevésnek tartja.

6.3.2. A nevelőszülőnél nevelkedő gyermekekkel készült interjú összefoglalása

A nevelőszülőnél a vizsgálat idején egy 8 és egy 10 éves kislány élt. Az idősebb lánynak vannak nehézségei a tanulásban, az óvodában visszatartották, az első osztályban „megbukott”, mert „nem segítettek a matematikában”.

A 8 éves kislány újszülött korától nevelőszülőnél él. A korábbi nevelőszülője ismerte a mostani „anyukáját”, nyáron együtt voltak itt vendégségben, akkor már szó volt róla, hogy ide fog kerülni. Szeretett az előző családnál élni. Amióta itt él nem találkozott, de szeretne a korábbi nevelőanyjával találkozni, és talán hamarosan el is fog jönni látogatóba. Vannak testvérei, van két bátyja és egy húga, és tavaly nyáron született még egy öccse is. Édesapját nem ismeri, édesanyja sem tudja hol van, „csak kóborol a világban”. A testvéreivel néha, az anyukájával (őt is anyukaként emlegeti) rendszeresen szokott találkozni, kéthetente van 2 óra kapcsolattartás Budapesten. A nevelőanya 24 éves főiskolás édeslánya szokta vinni autóval, anya is velük szokott menni. A múltkor kimaradt egy kapcsolattartás, mert festés volt a nevelőszülőnél, azt követően viszont 4 órát maradhatott az anyukájával, mert bepótolták.

Az idősebb gyermek elmondása szerint a gyámja „ritkán jön, nem nagyon szokott idejönni”. Egy napon érkezett a 8 éves kislánnyal, a jelenlegi a harmadik nevelőszülője. Korábban Pécsen volt nevelőszülőknél a testvéreivel együtt. Nem tudja, mikor került oda. (Az életútkönyve szerint, amit a nevelőszülő megmutatott, 2014 decemberében.) Négyen voltak testvérek, és a testvérei is ott laktak a korábbi nevelőszülőnél. A testvérei mindent rákentek, azt mondták, minden rosszat ő csinált, és a nevelőszülő is, meg a testvérei is verték. Egyik testvére ott maradt, a nővére már férjhez ment, elköltözött. Az egyik fiútestvérét idehozták Abonyba. Őt Pécsen látta utoljára, a fiú azt mondta, nem akar vele találkozni. Most senkivel sincs kapcsolattartása, senki nem szokott hozzá jönni. Szeretne a testvéreivel találkozni, azt mondta a nevelőanya, ha jó lesz, akkor lehet, hogy eljönnek. Pécsről először Nagykőrösre került nevelőszülőkhöz. Ott nem szeretett lenni, ott is kapott néha kokikat a fejére, amik nem igazán fájtak, de ő azt mondta, hogy fáj, és hogy megverték, mert nem akart ott maradni.

6.4. A Szent István Görögkatolikus Gyermekvédelmi Központ Nádasdladányban működő egyik nevelőszülője

A helyszíni vizsgálatra munkatársaim 2022. június 22-én a területileg illetékes gyermekjogi képviselővel érkeztek. A nevelőanya a vizsgálat megkezdésekor Székesfehérváron volt, ugyanis a nevelőszülői hálózat vezetőjének személye változott és aznap mutatkozott be a munkatársainak. A három nevelt gyermekkel a nevelőszülő férje, egyben segítője maradt otthon, időközben az asszony is hazaérkezett.

A férfi elmondta, hogy egy 17 éves lányuk van, nagycsaládot szerettek volna ez motiválta őket arra, hogy nevelőszülők legyenek. A rokonaik között is van nevelőszülő, így a feladatellátás nem volt ismeretlen a számukra. 2014-ben a feleségével együtt végezték el a 60 órás FIKSZ nevelőszülői tanfolyamot. A nevelőanya emlékei szerint a tanfolyam elvégzése óta kétszer volt továbbképzés Székesfehérváron, szupervízió nem volt.

Szakmai segítségért a nevelőszülői tanácsadóhoz, vagy a gyermekvédelmi gyámhoz fordulhat. A nevelőszülői tanácsadó havonta látogatja őket, a gyermekvédelmi gyám ritkábban, kb. 3 havonta megy hozzájuk. Telefonon mindketten elérhetők.

A 43 éves asszony a férjével elsőként egy 12 éves kislányt nevelt. Ők voltak a negyedik nevelőszülői, kb. 1 hónapot töltött náluk, majd egy olasz házaspár fogadta őt örökbe. Ezt követően egy 8 éves kislányt helyezett hozzájuk a gyámhivatal. A gyermek családból került hozzájuk, mintegy másfél évig nevelték, de a kislány nem nagyon tudott beilleszkedni a családba, maga kérte másik nevelőszülőhöz helyezését. A nevelőszülő tudomása szerint az új nevelőcsaládból megszökött. A helyszíni vizsgált idején a házaspár három gyermekről gondoskodott. A 7 éves kisfiú és a 6 éves kislány unokatestvérek, a román állampolgárságú édesanyák testvérek, a gyermekeiket a szülést követően magukra hagyták a kórházban, kéthetes korukban vitték haza őket a nevelőszüleik. Az apai jogállás mindkét gyermek estében betöltetlen, vér szerinti anyák tartózkodási helye pedig ismeretlen.

A harmadik, ugyancsak 2 hetes kora óta itt élő gyermek a gyámhivatali határozat szerint havonta kétszer találkozhatna a szüleivel, a szülők azonban kapcsolattartási jogukkal, rendszertelenül, havonta, vagy ennél ritkábban élnek. A kislány az elmúlt évben játszás közben eltörte a kezét, egyéb rendkívüli esemény nem történt. A nevelőszülő a nevelési díjat, valamint a gyermekek után járó juttatásokat – különös tekintettel az elmúlt időszak rendkívüli élelmiszerár növekedésre – nagyon kevésnek tartja.

6.5. A Pünkösdi Gyermekvédelmi Szolgálat Nevelőszülői Hálózat Veszprém megyében működő egyik nevelőszülője

A vizsgálat időpontjában 2022. június 22-én a házasságban élő 47 éves asszony egy 3 és fél éves kisfiút és egy 2 éves kislányt nevelt. Az egyik gyermeknek Veszprém megyei a másik gyermeknek Győr-Moson-Sopron megyei gyámja van. A távolságra tekintettel munkatársaim a Veszprém megyei illetékességű gyám részvételét kérték a helyszíni vizsgálaton.

Az asszony 2006 óta nevelőszülő. Egy 25 éves és egy 19 éves fia van, úgy érezte, hogy a szívesen nevelne még kisgyermeket, ezért lett nevelőszülő. 60, majd 400 órás nevelőszülői tanfolyamot végzett. Kötelező továbbképzést a fenntartó évente szervez, de vannak olyan továbbképzések is, amelyeken önkéntesen vehetnek részt a nevelőszülők. A kötelező továbbképzések első felét, amit szakemberek, meghatározott témakörben tartanak, jónak ítélte. A továbbképzések második felében a nevelőszülők a problémáikat beszélhetik meg. Véleménye szerint ez nem előremutató, ugyanis gondjaikat a nevelőszülők nagy közönség előtt nem szívesen mondják el, azt inkább a nevelőszülői tanácsadóval osztják meg. Nagyon hasznosnak tartotta egy két évvel ezelőtt a veszprémi mentőszolgálat munkatársai által tartott, újraélesztést bemutató, nem kötelező továbbképzését.

Szupervíziót a fenntartó rendszeresen központilag is szervez, de a nevelőszülők egyéni szupervíziót is kérhetnek, neki még nem volt szüksége rá. Szakmai segítséget elsősorban a nevelőszülői tanácsadótól kérhet, aki havonta 1-2 alkalommal keresi fel. A gyermekvédelmi gyámok 2 hetente tesznek látogatást nála. Minden szakember telefonon is elérhető.

A nevelőszülő korábban 6 gyermeket nevelt. Elsőként egy 2 éves, mozgáskorlátozott kisfiút helyezett hozzá a gyámhivatal. A gyermek 4 hónapig, intézményi elhelyezéséig nevelkedett nála. Ezt követően egy 4 hónapos gyermek élt nála 1½ évig, őt örökbefogadták. Egy 3 éves gyermek 4 hónapig élt itt, ő nem tudott beilleszkedni a családba, a nevelőszülő kérte másik gondozási helyre való elhelyezését. A 10 hetesen hozzá kerülő ikerfiúkról 3 és fél évig gondoskodott, az ő sorsuk is örökbefogadással rendeződött. A másfél hónapig itt élő 3 éves kislányt végül hazagondozták.

A jelenleg nála élő 3 és fél éves kisfiút 8 hónapja helyezte hozzá a gyámhatóság, a 2 két éves kislány 4 hónapja él itt. Korábban mindketten intézményi ellátásban részesültek. Annak

okát, hogy a gyermekek a családból való kiemelésüket követően miért nem közvetlenül nevelőszülőhöz kerültek abban látja, hogy kevés a nevelőszülő.

A helyszíni vizsgálat idején a gyermekek nem jártak bölcsödébe, óvodába, intézménybe. A kislányt örökbefogadhatóvá nyilvánító határozat a vizsgálatot megelőző napokban vált véglegessé. A kisfiúval a szülei havonta kétszer – felügyelet mellett – illetve telefonon tarthatnak kapcsolatot. Az édesapja a személyes kapcsolattartás jogával rendszeresen, az édesanyja pedig rendszertelenül él. Telefonon a szülei már egy hónapja nem érdeklődtek felőle.

A nevelőszülő a nevelési díjat, a családi pótlékot és a gyermekek után járó juttatásokat egyaránt kevésnek tartja. Véleménye szerint nem jó, hogy a gépkocsi vásárláskor a háromnál több gyermekről gondoskodó nevelőszülők nem számítanak nagycsaládos szülőknek.

6.6. A Kelet-magyarországi Református Gyermekvédelmi Központ Polgáron működő egyik nevelőszülő házaspárja

6.6.1. A nevelőszülővel készített interjú összegzése

A helyszíni vizsgálatra 2022. július 7-én munkatársaimat a két legidősebb testvér gyermekvédelmi gyámja kísérte. A 37 éves asszony és 45 éves férje 2011-ben együtt végeztek el a FIKSZ nevelőszülői tanfolyamot. Az asszonynak gerincsérve volt emiatt úgy gondolta, hogy jobb lenne, ha az otthona egyben a munkahelye is lenne. A férfit a vizsgálat idején a nevelőszülő felesége segítőjeként foglalkoztatta a Gyermekvédelmi Központ.

A helyszíni vizsgálat idején a házaspár 5 gyermeket nevelt. Az átlagos nevelési szükségletű 12 éves fiú és 15 éves lány (testvérek) 10 éve került hozzájuk. Három idősebb testvérük az asszony ugyancsak nevelőszülő édesanyjánál él a szomszédban, közülük ketten már nagykorú utógondozotti ellátottként. A gyermekek szüleinek szülői felügyeleti jogát a bíróság megszüntette, így örökbeadhatók, erre azonban a testvérek közötti szoros kapcsolat miatt nem került sor.

2022 februárja óta a házaspár egy másik testvérpárt (3 éves lány, másfél éves fiú) is nevel. Nekik is van két idősebb testvérük, ők szintén nevelőszülőnél élnek. A négyes testvérsort férőhely hiányában nem lehetett egy gondozási helyen elhelyezni. Korábban a szüleiknek volt kapcsolattartási joguk, tekintettel azonban arra, hogy időközben kiderült, hogy bántalmazták a gyermekeiket, a gyámhivatal a kapcsolattartás szüneteltetéséről döntött. A testvérek a Gyermekvédelmi Központ debreceni kapcsolattartó helyiségében szoktak találkozni egymással.

Az öt hónapos kislányt kéthetes korában, ugyancsak 2022 februárjában helyezte a nevelőszülőpárhoz a gyámhivatal. A szülei havonta egyszer a Gyermekvédelmi Központ debreceni kapcsolattartó helyiségében látogatják. A házaspár 2018-tól egy éven keresztül nevelt egy 14 éves fiút, akinek ők voltak a negyedik nevelőszülei. A fiúval súlyos magatartási problémák voltak, nem tudott a családba beilleszkedni, gyermekotthonba került. A házaspárnak két vér szerinti gyermeke van. Rendkívüli esemény az elmúlt évben nem történt.

Évente 6 óras továbbképzés van a nevelőszülőknek, a pandémia idején ez online módon zajlott, szupervízióra nincs lehetőség. A nevelőszülők tudomása szerint a Gyermekvédelmi Központnak nincs pszichológusa.

A nevelőszülők elmondása szerint, ha problémájuk van, azt elsősorban egymást között beszélnek meg a településen élő nevelőszülők. A nevelőszülői tanácsadók között nagy a fluktuáció, így mire kialakulna a bizalmi kapcsolat velük, már másik tanácsadót kapnak. A gyermekek törvényes képviselőjét 3 gyermekvédelmi gyám látja el, ők is és a nevelőszülő tanácsadó is 2-3 hetente tesznek látogatást a családnál.

A nevelőszülők a 10 éve változatlan nevelési díjat, az ellátmány, a külön ellátmány összegét „nevetségesnek” tartják. Tekintettel arra, hogy a településen sok nevelőszülő, akik

különböző szolgáltató alkalmazásában dolgoznak, így a nevelőszülőknek tudomása van arról, hogy a más szolgáltatónál dolgozók milyen többletjuttatásokban részesülnek. Ha azonban a szolgáltatót szeretnék váltani, azzal fenyegetik őket, hogy elveszik a nevelt gyermekeiket. A Gyermekvédelmi Központtól semmilyen többletjuttatást nem kapnak, ha a gyermeket pl. fejlesztésre, magánorvoshoz kell vinni, azt a nevelőcsalád fizeti. Ha Debrecenbe mennek kapcsolattartásra a benzinköltség is a nevelőszülőket terheli.

Elmondásuk szerint egy öt gyermeket nevelő család csak élelmiszerre naponta 15.000 forintot költ. Tapasztalataik szerint a több gyermeket nevelő családok a problémás gyermekeket „visszaadják”, az egy-két idősebb nevelt gyermek mellett pedig már tudnak munkát vállalni.

6.6.2. A nevelőszülőnél nevelkedő gyermekekkel készült interjú összefoglalása

A pszichológus munkatársam az idősebb testvérpárt (12 és 15 évesek) hallgatta meg. Összességében mindkét gyermeken látszott, hogy elégedettek a helyzetükkal. Mindketten meg is fogalmazták, hogy szeretnek a nevelőszülőnél élni. Megnyilatkozásaik azt tükrözték, hogy mindenkit, aki itt és a szomszédos nagyszülőnél él, a családjukhoz tartozónak tekintenek, a kisfiú az összes gyermeket testvérének nevezte, de ő is tisztában volt a vér szerinti rokonsággal. A szomszédban lakó édestestvérekkel a kapcsolattartás mindennapos. A gyámmal egyik gyermeknek sincs szoros kapcsolata.

6.7. A Szent Miklós Gyermekvédelmi Intézmény Nevelőszülői Hálózat Kótajban működő egyik nevelőszülője

A helyszíni vizsgálatra 2022. július 7-én munkatársaimat a területileg illetékes gyermekjogi képviselő kísérte el. Az 51 éves asszony a helyszíni vizsgálat idején egy 17 és 18 éves átlagos nevelési szükségletű lány testvérpárt és egy 16 hónapos kisfiút nevelt. Az asszonynak 3 felnőtt gyermeke van.

A nevelőszülő 2015-ben a 28+32 órás nevelőszülői tanfolyamot, később pedig az 500 órás képesített nevelőszülői tanfolyamot végezte el. Amikor a feladatellátásra vállalkozott, akkor már a vér szerinti gyermekei nagyok voltak, úgy gondolta, hogy őket is jobban tudja segíteni, ha otthon dolgozik.

A lányok 4 éve nevelkednek nála, 5 és 6 évesek voltak, amikor kiemelték őket a vér szerinti családjukból. Nevelőszülőhöz helyezték őket, aki bántalmazta a lányokat, ezért kellett a gondozási helyüket megváltoztatni, ő a második nevelőszülőjük. Egy évig, a lányok 14 éves öccse is itt nevelkedett, aki nem tudott beilleszkedni a családba, gyermekotthonba került. A lányoknak csak a testvérükkel van kapcsolata, a nevelőszülő minden hónapban viszi a lányokat kapcsolattartásra.

A 16 hónapos egészséges kisfiút 1 hónapos kora óta neveli a nevelőszülő, a kórházból vitte haza. A gyermeket kapcsolattartás hiánya miatt örökbefogadhatóvá nyilvánította gyámhivatal.

A nevelőszülő korábban összesen nyolc gyermeket (egy hármastestvérsort, 2 testvérpárt és egy kislányt) nevelt. Két gyermeket családbafogadott a nagyszülője, két gyermek sorsa örökbefogadással rendeződött. Mindkét testvérpárt mintegy fél év itt töltött idő után hazagondozták. Sajnálatos módon mindkét testvérpárt ismét ki kellett emelni a vér szerinti családjából. Tekintettel arra, hogy időközben a nevelőszülőhöz más gyermekeket helyeztek, ide már nem jöhettek vissza.

A nevelőszülői hálózat minden évben tart továbbképzést, korábban voltak többnaposak is, mostanában 6 óra időtartalmúak. A témakörök változatosok, a nevelőszülő példaként említette a változó jogszabályokat, a gyermeki jogok ismertetését, hasznosnak tartja a továbbképzéseket. Egy 3 napos szupervízióra emlékszik, ezt is jónak ítélte.

Szakmai segítséget a nevelőszülői tanácsadótól és a nevelőszülői hálózat vezetőjétől kap. A tanácsadó és a gyermekvédelmi gyámok rendszeresen látogatják, a gyermekjogi képviselő már korábban is járt nála. A hálózaton keresztül pszichológus is elérhető, az egyik nevelt gyermekkel többször is igénybe vették a szolgáltatását.

A nevelőszülő díjat, a nevelési díjat, az ellátmányt, külön ellátmányt kevésnek tartja. Meglátása szerint ezt a munkát csupán pénzért nem lehet végezni, sok gyermek vállalása esetén (amikor a juttatás is több) a minőségi munka szenved csorbát. Véleménye szerint a minőségi munkát kellene honorálni. Nagyon hasznosnak tartaná, ha egy-egy hétre a nevelőszülő úgy tudna kikapcsolódni, hogy a nála nevelkedő minden gyermeket pl. egy erre a célra kialakított átmeneti gondozási helyre vinnének.

6.8. A Cívus Humán Szociális és Gyermekvédelmi Központ Encsen működő egyik nevelőszülője

A helyszíni vizsgálatra munkatársaim 2022. szeptember 27-én a területileg illetékes gyermekjogi képviselővel érkeztek. A város utolsó utcájában, ahol a nevelőcsalád ingatlana van a házak többsége nagyon rossz állapotú, van olyan ház, ahol csak a falak álltak. A család éppen költözés előtt állt, jobb környékre költöznek.

A 41 éves asszony 2020-ban végezte el a Cívus Humán Szociális és Gyermekvédelmi Központ által szervezett nevelőszülői tanfolyamot. Tájékoztatása szerint a működtető minden évben tart továbbképzést, szupervízió lehetőségéről azonban nincs tudomása, jelenleg központi továbbképzésen is részt vesz. A családjában több nevelőszülő is van, a feladatra az ő példájuk motiválta, továbbá szeretné, hogy a nála nevelkedő gyermekeknek jobb legyen az élete. A férje dolgozik, egy 9 és egy 14 éves saját gyermekük van.

A nevelőszülőnek működési engedélye 3 gyermekre van. A helyszíni vizsgálat idején egy 15 hónapos kisfiút nevelt és három héttel a helyszíni vizsgálatom előtt egy 13 éves fiút is a gondozásába helyezett a gyámhivatal. Mindkét gyermek kapcsolattartó helyiségben találkozhat a szüleivel. A 15 hónapos gyermeket a kórházból vitték haza. A 13 éves fiú és három testvére további nevelését családbafogadó nagykorú testvérük nem tudta tovább vállalni, ezért kerültek gyermekvédelmi szakellátásba. A fiú testvéreit a nevelőszülő ugyancsak Encsen nevelőszülőként dolgozó nővéréhez helyezte a gyámhivatal. A gyermekeket, a testvéreihez hasonlóan a helyi általános iskola igazgatója – encsi laccím hiányában – nem vette fel az oktatási intézménybe.

A nevelőszülő korábban egy 5 éves – születésétől kezdve állami gondoskodásban élő – kisfiút is nevelt, ő volt a hatodik nevelőszülője. A gyermek nem volt szobatiszta, rohamai, dühkitörései voltak. A nevelőszülő a helyi pedagógiai szakszolgálathoz vitte pszichológushoz és fejlesztő pedagógushoz. Tekintettel arra, hogy a kisfiú dühkitörései a saját gyermekei és a nevelt gyermeke nyugalma is zavarta a nevelését nem tudta tovább vállalni. A gyermek speciális szükségletét időközben a gyermekvédelmi szakértői bizottság megállapította, majd gyermekotthonba helyezték.

A vizsgálatot megelőzően a nevelőszülő rövid ideig egy hármastestvérsorról is gondoskodott, az ő sorsuk családbafogadással rendeződött. A nevelőszülő szakmai segítséget a nevelőszülői tanácsadótól és a nevelőszülői hálózat szakmai vezetőjétől kérhet. Az idősebb gyermek számára a közelmúltban rendelt gyermekvédelmi gyámot a gyámhivatal, vele még nem találkozott, a kisebb gyermek gyámja két hetente tesz látogatást a családnál. A nevelőszülői tanácsadó is kéthetente megy hozzájuk és telefonon is elérhető.

A nevelőszülő a nevelőszülői díjat és a gyermekek után járó juttatásokat kevésnek tartja. (Amíg idős szülei éltek háztáji terményekkel segítették a családot.) A nevelőszülői hálózat működtetője a múlt évben a nevelőcsaládoknak kirándulást szervezett, de azon nem tudtak részt

venni. Elmondta még, hogy a nevelt gyermekek karácsonyi ajándékot szoktak kapni a szolgáltatótól.

A vizsgálat megállapításai

I. A hatáskör tekintetében

Az alapvető jogok biztosának feladat- és hatáskörét, valamint az ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságokat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszásság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat. Az Ajbt. 1. § (2) bekezdés a) pontja szerint az alapvető jogok biztosa – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a gyermekek jogainak védelmére.

Az Ajbt. 18. § (2) bekezdés a) pontja szerint az állami vagy önkormányzati feladatot ellátó szerv közszolgáltatást végző szervnek minősül. A Gyvt. 95. §-a alapján az otthont nyújtó ellátás – ideértve a nevelőszülői ellátást is – biztosítása állami feladat. A Gyvt. 97. § (1) az e törvényben meghatározott személyes gondoskodást nyújtó ellátást vagy egyes körülhatárolható és elkülöníthető feladatok ellátását, ide nem értve a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatást, a települési önkormányzat, illetve az állam – a fenntartói feladatainak a Kormány rendeletében kijelölt szerv útján – állami fenntartóval, egyházi fenntartóval és nem állami fenntartóval kötött ellátási szerződés útján is biztosíthatja. Ebből következően a gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermekek otthont nyújtó ellátását biztosító nevelőszülők közszolgáltatást végeznek, így tevékenységük vizsgálatára kiterjed a hatásköröm.

Az Ajbt. 21. § (1) bekezdésnek a) pontja alapján az alapvető jogok biztosa vizsgálata során a vizsgált hatóságtól az általa lefolytatott eljárással, illetve az eljárás elmulasztásával kapcsolatban adatokat és felvilágosítást kérhet, valamint a keletkezett iratokról másolat készítését kérheti. A hivatkozott szakasz (2) bekezdése alapján *az alapvető jogok biztosa megkeresésének az általa megállapított határidőn belül eleget kell tenni. A határidő nem lehet rövidebb tizenöt napnál. E törvényi felhatalmazások alapján kerestem meg a szolgáltatókat, akiknek válaszadási kötelezettsége ugyancsak a törvényen alapul. A Csillagösvény Nevelőszülői Hálózat azonban kérésemet többszöri megkeresésemre sem teljesítette.*

A feladataim ellátásához biztosított lehetséges vizsgálati módszereket az idézett jogszabályhelyek egyértelműen, kétséget kizáró módon meghatározzák. Ezeknek az eljárási szabályoknak a gyakorlati érvényesülése biztosítja, hogy feladat- és hatáskörömet el tudjam látni, mely nem más, mint az alapvető jogok védelme. Ha a megkeresett szerv a törvény által szabályozott formalizált eljárási szabályok alapján kiadott megkeresésemre nem válaszol, akadályoz az Alaptörvényben meghatározott feladatom ellátásában.

Mindezek alapján megállapítom, hogy megkeresésem teljesítésének elmaradása sértette vizsgálati jogosultságomat, ezáltal a jogállamiságból fakadó jogbiztonság követelményével összefüggő sérelmet okozott.

II. A vizsgált alapjogok és elvek tekintetében

Az alapvető jogok biztosa egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmani intézmény

megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi tesztek.

A jelentés megállapításaival összefüggésben ismételten hivatkozom arra, hogy az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege az Alaptörvény Negyedik Módosításának hatályba lépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek ellentétesek volnának a korábbi alkotmányunk szövegével. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy „*az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni*”. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi érveléssel azt mondta ki, hogy „*az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja, vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.*”

Ha összevetjük az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdését, XI. cikk (1)-(2) bekezdésében, XVI. cikk (1) bekezdésében foglaltakat a korábbi Alkotmány 2. § (1) bekezdésével, a 67. § (1) bekezdésének, 70/D. § (1)-(2) bekezdésének a szövegével, akkor az állapítható meg, hogy a vizsgálat tárgyát képező alapvető jogok védelme tekintetében nem hoz olyan koncepcionális változást az Alaptörvény szövege, mely a korábbi alkotmánybírósági gyakorlat elvetését, vagy jelentős tartalmi átértékelését alátámasztaná. Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok értelmezése során irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően, mind pedig az azt követően meghozott határozataiban, azok indokolásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket.

1. Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése alapján Magyarország független, *demokratikus jogállam*. Az Alkotmánybíróság korábbi töretlen gyakorlata alapján ennek a jogállami minőségnek nélkülözhetetlen eleme a *jogbiztonság*. Ahogyan az Alkotmánybíróság arra felhívta a figyelmet a 30/2012. (VI. 27.) AB határozatában, az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése és az Alkotmány 2. § (1) bekezdése azonosan deklarálnak a jogállami klauzulát, tehát az eddigi alkotmánybírósági gyakorlat relevánsnak tekinthető a vizsgálat során.

Az Alkotmánybíróság által gyakran hivatkozott tétel, hogy a jogbiztonság az állam – s elsősorban a jogalkotó – kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára. A jogbiztonság nem csupán az egyes normák egyértelműségét követeli meg, de az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is. A jogállamiság elvéből folyó követelmény a közhatalom, a közigazgatás törvény alá rendeltsége: a közhatalommal rendelkező szervek a *jog által megállapított működési rendben*, a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott *korlátok között* fejtik ki tevékenységüket. Nem hagyható figyelmen kívül továbbá, hogy a *kiszámíthatóság – beleértve az egységes jogalkalmazást – és az eljárási garanciák*

biztosítása szorosan összekapcsolódik az egyes alanyi alapjogok, szabadságjogok védelmével, mintegy kölcsönösen feltételezik egymást.

2. A gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges *védelemhez és gondoskodáshoz való jogát* az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdése rögzíti. A gyermeket főszabályként minden olyan alapvető jog megillet, mint bármely más embert, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt a felnőtté váláshoz. Erre tekintettel kifejezetten a gyermekek jogaként rögzíti a törvény a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemre és gondoskodásra való jogot. E védelemre és gondoskodásra a gyermek mindenkivel szemben igényt tarthat. Így a gyermek szülei, családja, az állam és a társadalom valamennyi tagja is köteles a gyermek jogait tiszteletben tartani, és a társadalom fennmaradásának zálogaként biztosítani számára a megfelelő fejlődéséhez szükséges feltételeket. *A gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga az állam kötelességét alapozza meg a gyermek személyiségfejlődése intézményes védelmére.* A gyermek, mint az alapjogok alanya oldalán az életkorból adódó hátrányokat az állam oldaláról az objektív intézményvédelmi kötelezettség egyenlíti ki: az államnak aktívan kell cselekednie a gyermekek alapjogainak előmozdítása, érvényesülése, védelme érdekében.

Ezt az alaptételt megtaláljuk az Egyezmény preambulumban is, amely rögzíti, hogy a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után egyaránt. Az Egyezmény 1991-től a magyar belső jog részévé vált, részes államként Magyarország kötelezettséget vállalt a gyermekkel foglalkozó, védelmét biztosító intézmények létesítésére, valamint ezen intézményekben a jogszabályoknak megfelelő szakmai létszám, szakértelem, biztonság, az egészséges környezetet biztosítására. Az Egyezmény 3. cikke minden gyermekekkel kapcsolatba kerülő intézményt és hatóságot a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárásra, döntésre kötelez. Az Egyezmény 19. cikk 1. pontja a részes államokat a gyermeket az erőszak bármely formájával szembeni védelemre kötelezi. Az Egyezmény 20. cikk 1. pontja a családi környezetétől ideiglenesen vagy véglegesen megfosztott gyermek védelmére és segítségére vonatkozó állami kötelezettséget rögzíti.

III. Az ügy érdemében

A gyermeknek joga van a családban való nevelkedéshez, a legjobb érdekük védelme e kontextusban azt jelenti, hogy az a családi közeg a számukra a legmegfelelőbb, amely képes – különösen kisgyermek esetében – biztosítani a szülői, rokoni gondoskodást, főleg a szülő-gyermek jellegű kötődési kapcsolat kialakítását. A családjuktól átmenetileg, tartósan megfosztott gyermekek esetében az állam kötelezettsége, hogy gondoskodjon e gyermekek számára helyettesítő védelemről. A nemzetközi gyermekjogi standardok – ennek nyomán pedig a magyar jogszabályi előírások – egyértelművé teszik, hogy az átmeneti, helyettesítő védelem intézményeinek hierarchiája van: a helyettesítő nevelőcsalád pedig megelőzi a megfelelő gyermekvédelmi intézményt. E megközelítést tükrözi az Egyezmény 20. cikke és annak többi része, illetve a Gyermekjogi Bizottság kommentárjai, amelyek következetesen arra ösztönzik az államokat, hogy csak végső esetben folyamodjanak az intézményi elhelyezéshez.¹⁰

A gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő gyermekek jogainak védelme kapcsán kulcskérdés a rendelkezésre álló hivatásos nevelőszülő, a nevelőszülői gondoskodás, ellátás léte, hozzáférhetősége, rugalmassága, minősége elsődlegesen a nevelőszülőknél elhelyezett gyermekek jogainak védelme, másrésztől rendszerszinten, a gyermekvédelmi intézmények működése szempontjából is. A nevelőszülői hivatás gyakorlása, a nevelőszülők helyzete,

¹⁰ Lásd Kézikönyv a Gyermekjogi Egyezmény alkalmazásához, 202-204. o.

feladatellátásuk biztosítása, az általuk igénybe vehető szolgáltatások, képzések és továbbképzések, illetve ezek kapcsán a gondoskodásban élő gyermekek körülményei, az ezzel összefüggésben jelentkező problémák, diszfunkciók, hiányosságok, kényszerpályák mind olyan szempontok, amely közvetlenül összefügg a gyermeki jogok érvényesülésével.

A *nevelőszülőség, a nevelőszülői jogviszony* nagyon sajátos viszonyrendszer, mert a nevelőszülő nem vér szerinti vagy örökbefogadó szülő jogi értelemben, miközben az adott gyermekről hagyományos szülőhöz hasonlóan, sőt szigorú számonkérés mellett gondoskodik, kapcsolódik hozzá, a gyermekkel folyamatos napi kapcsolatban áll, a mindennapi élet tekintetében döntéseket hoz, neveli a gyermeket, de nem törvényes képviselő (azt a feladatot a gyermekvédelmi gyám látja el), jogai és kötelezettségei vannak. A hivatásos nevelőszülő munkáját emellett meghatározza az ideiglenesség, az átmenetiség, vagyis az, hogy nem tudható előre, hogy az adott gyermekről pontosan mennyi ideig fog gondoskodni, hozzá kapcsolódni.

Kiemelendő, hogy a gyermekvédelmi gondoskodásba bekerült gyermekek útja – éppen a gyermek legjobb érdekének megfelelően – nem egyirányú. Ha a vér szerinti család helyzetbe hozható, akkor idővel meg kell kísérelni a gyermek visszagondozását, ha pedig a gyermek örökbeadható, elsődleges cél, hogy számára megfelelő örökbefogadót találjanak, aki minél hosszabb ideig, nagykorúságának elérését követően is gondoskodik a neveléséről, illetve élethosszig tartó családi köteleket nyújtanak egymás számára. A nevelőszülői elhelyezés célja elsősorban a gyermek átmeneti gondozása, nevelése, amíg a gyermeket vissza nem tudják gondozni saját családjába, vagy ha ez nem lehetséges, akkor az új családjába. A gyermek nevelőszülői gondozása, nevelése elsősorban arra irányul, hogy a gyermek kiegyensúlyozottan fejlődjön, képes legyen integrálódni a vér szerinti, vagy beilleszkedni az új, örökbefogadó családjába.

A nevelőszülői hivatás tehát komoly elhivatottságot, felkészültséget, rugalmasságot igényel, a „munka” a mindennapi élet egészét érinti, komoly érzelmi és szellemi leterheltséggel.

Az ENSZ *Gyermekjogi Bizottsága 2020-ban Magyarország hatodik időszakos jelentésére vonatkozó Záró Észrevételeinek 28. pontjában* számos figyelemfelhívást fogalmazott meg az alternatív gondozás kapcsán. Így sürgette a Bizottság azt, hogy Magyarország vezesse ki a gyermekek intézményi elhelyezését, és irányítsa át a forrásokat a családok felé, a családi környezetben történő gondozás támogatása és előmozdítása érdekében, valamint, hogy kezelje prioritásként a családok szociális védelmi intézkedéseit annak megakadályozása érdekében, hogy a gyermekek, különösen a 3 év alatti gyermekek, alternatív ellátásba kerüljenek. Kezdeményezte, hogy hazánk erősítse meg az egész ország területén a nevelőcsaládok számának növelése érdekében tett intézkedéseit, segítse elő helyi szinten az egészségügyi, oktatási és szociális szolgáltatások nyújtását, és biztosítsa, hogy a gyermekek kapcsolatot tudjanak tartani biológiai családjukkal, amennyiben a gyermek legjobb érdeke ezt kívánja. Kérte azt is, hogy Magyarország erőteljesen lépjen fel az alternatív gondozásban dolgozó szakemberek képzésébe és felügyeletébe, és biztosítsa számukra a felelősségük alatt álló gyermekek gondozásához szükséges infrastruktúrát és pénzügyi forrásokat.

Az OGYSZ-től kért adatszolgáltatás során tájékoztatást kértem a vizsgált területeken és szolgáltatóknál a nevelőszülőknél elhelyezett gyermekek számáról, ellátási szükségletéről, továbbá arról, hogy a nevelőszülő milyen ellátási szükségletű gyermek gondozására, nevelésre alkalmas. Adatszolgáltatást kértem a vizsgálattal érintett megyékben a gyermekvédelmi szakellátásban élő speciális és kettős szükségletű gyermekek számáról is. Tájékoztam a nevelőszülő és a nevelt gyermek életkora közötti különbségről, a nevelőszülőnél élő gyermek és a vér szerinti szülő lakóhelye közötti távolságról, valamint a gyermekek kapcsolattartásáról.

A vizsgálattal érintett szolgáltatóktól választ vártam a vizsgált megyékben foglalkoztatott nevelőszülők és nevelőszülői tanácsadók számáról, valamint arról, hogy foglalkoztatnak-e pszichológust. Érdeklődtem a nevelőszülők kiválasztásának folyamatáról, képzésükről, továbbképzésükről, a szupervízió lehetőségéről, végül a 2021. évben történt

rendkívüli eseményekről. *A helyszíni vizsgálat fókuszában a véletlenszerűen kiválasztott nevelőszülőknél élő gyermekek körülményeinek megtekintése állt.* Célzott kérdésekkel a nevelőszülők és a nevelt gyermekek helyzetéről általánosságban is tájékoztam.

1. Az egyes nevelőszülőknél elhelyezett gyermekek száma, ellátási szükséglete tekintetében

Az egyes nevelőszülőnél elhelyezhető gyermekek számáról garanciális előírásként a Gyvt. 54/A. §-a rendelkezik. A Gyvt. 54/A. § (1) bekezdése szerint a nevelőszülő a saját kiskorú gyermekeit is beszámítva *legfeljebb hat gyermek és fiatal felnőtt együttes ellátását biztosíthatja.* Ha a nevelőszülő saját kiskorú gyermekéről háztartásában nem gondoskodik, akkor legfeljebb öt gyermek és fiatal felnőtt együttes ellátását biztosíthatja.

A Gyvt. 54/A. § (2) bekezdése akként rendelkezik, ha a nevelőszülő vagy a speciális nevelőszülő speciális szükségletű gyermek teljes körű ellátását biztosítja, a működtetőnek az (1) bekezdés szerinti létszámot minden speciális szükségletű gyermek teljes körű ellátása esetén egy fővel kell csökkentenie. A Gyvt. 54/A. § (3) bekezdése szerint továbbá, ha a nevelőszülő vagy a különleges nevelőszülő egy vagy két fő különleges szükségletű gyermek teljes körű ellátását biztosítja, a működtetőnek az (1) bekezdés szerinti létszámot egy fővel kell csökkentenie. Ha a nevelőszülő, különleges nevelőszülő három vagy négy fő különleges szükségletű gyermek teljes körű ellátását biztosítja, a működtetőnek az (1) bekezdés szerinti létszámot két fővel kell csökkentenie. A Korm. rendelet 21. §-a értelmében a különleges nevelőszülő által nevelt gyermekek közül – saját gyermekeit is beszámítva – legfeljebb három gyermek lehet életkora alapján különleges ellátást igénylő gyermek.

A Gyvt. 54/A. § (3a) bekezdése alapján, ha a nevelőszülő, a speciális nevelőszülő vagy a különleges nevelőszülő kettős szükségletű gyermek teljes körű ellátását biztosítja, a működtetőnek az (1) bekezdés szerinti létszámot minden kettős szükségletű gyermek teljes körű ellátása esetén egy fővel kell csökkentenie. A fentiekben *meghatározott létszámtól való eltérés lehetőségéről* a Gyvt. 54/A. § (4) bekezdése rendelkezik. E szerint indokolt esetben, így különösen testvérek együttes elhelyezésénél, a nevelőszülő kérelmére vagy beleegyezésével az 54.§ (1)-(3a) bekezdésben meghatározott gyermeklétszámtól el lehet térni. Az eltérés feltétele ideiglenes hatállyal elhelyezett gyermek esetén a területi gyermekvédelmi szakszolgálat, nevelésbe vett gyermek esetén pedig a gyermekvédelmi gyám hozzájárulása.

A rendelkezésekre álló adatok alapján a vizsgálatot érintett szolgáltatók által működtetett nevelőszülői hálózatoknál **a vizsgálatot érintett megyékben 688 nevelőszülő dolgozik, háztartásukban 2096 gyermek nevelkedik.** *A helyszíni vizsgálatot érintett nevelőszülők egyike sem nevelt a jogszabályban meghatározott létszám feletti gyermeket.*

Az OGYSZ a nevelőszülőnél nevelkedő gyermek összlétszámáról tudott adatot szolgáltatni. Nem áll rendelkezésre ugyanakkor arról adat, hogy az egyes nevelőszülőknél élő gyermekek közül hány fő a saját gyermek. *Összességében a vizsgált szolgáltatóknál és területeken 26 fő (3,78 %) nevelőszülőnél helyeztek el a gyámhatóságok a Gyvt.-ben 6 főben maximált létszámot meghaladóan gyermeket.* A Gyvt. testvérek együttes elhelyezésénél, a nevelőszülő kérelmére vagy beleegyezésével engedélyezi a törvényben meghatározott gyermeklétszámtól való eltérést. Az adatszolgáltatás nem terjed ki a jogszabályban meghatározott létszámtól való eltérés okára (pl. testvérek együttes elhelyezése), így *e tekintetben érdemi, megalapozott, alapvető joggal összefüggő megállapítására nincs lehetőségem.*

Az OGYSZ igazgatója válaszában kifejtette ugyanakkor, hogy férőhelyproblémák miatt a nagyobb testvérsorok együttes elhelyezése akadályokba ütközik. A helyszíni vizsgálat tapasztalatai szerint a Polgáron nevelkedő ötös és az Encsen nevelkedő négyes testvérsort sem tudták ugyanazon nevelőszülőhöz elhelyezni. Álláspontom szerint a gyermek legjobb

érdekének megfelelő eljárás elvének érvényesülésével a testvérek együttes elhelyezése van összhangban: az eleve kiszolgáltatott, családjukból kikerülő gyermekek – különösen a kisgyermekek – számára a testvéri kapcsolatok különösen nagy szerepet játszanak, fontos kapcsolási pontok.

Mindezek alapján megállapítom, hogy önmagában a férőhely hiányában a testvérek külön gondozási helyen való elhelyezése szemben áll a gyermek legjobb érdekét képviselő eljárás elvével, továbbá alkalmas arra, hogy az érintett gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggő visszásságot okozzon, a jogsérelem közvetlen veszélyét idézze elő.

2. A speciális, különleges vagy kettős szükségletű gyermek nevelőszülői elhelyezése, valamint a nevelőszülők e gyermekek ellátására való alkalmassága kapcsán

A Gyvt. 72. § (1) bekezdés 2. pontja a) pont ab) alpont szerint a tizenkettedik életévét be nem töltött gyermeket minden esetben a legközelebbi ideiglenes hatállyal elhelyezett gyermekek ellátását is biztosító nevelőszülőnél kell elhelyezni. E szabályt nem kell alkalmazni, ha a gyermek egészségi vagy személyiségállapota, ön- és közveszélyes magatartása ezt nem teszi lehetővé vagy más okból szükséges intézményes elhelyezése. Az NM rendelet 126. § (1) bekezdése rendelkezik a súlyos pszichés, súlyos disszociális tüneteket mutató, illetve pszichoaktív szert használó és a kettős szükségletű (különleges és speciális ellátást is igénylő) gyermekek elhelyezéséről. E szerint a speciális gyermekotthonba, a speciális lakásotthon és a gyermekotthon speciális csoportjába 12. életévét – kivételesen indokolt esetben 10. életévét – betöltött gyermek helyezhető.

A Korm. rendelet 22. § bekezdése szerint annak megállapítása érdekében, hogy a nevelőszülő alkalmas-e speciális, különleges vagy kettős szükségletű gyermek ellátására, a működtető megvizsgálja a nevelőszülő motivációját, alkalmasságát, ideértve a pszichológiai alkalmasságát is, a nevelés személyi és tárgyi feltételeit, és a nevelőszülő tevékenysége ellátásának helyén a gyermek számára elérhető szolgáltatásokat.

A gyermek számára elérhető szolgáltatások tekintetében a működtető megvizsgálja a súlyos pszichés vagy disszociális tüneteket mutató, vagy pszichoaktív szert használó gyermek egészségügyi és mentálhigiénés ellátásához, oktatásához, képzéséhez való hozzájutás lehetőségét, feltételeit. A működtető megvizsgálja a tartósan beteg, a fogyatékos gyermek egészségügyi ellátásához, fejlesztéséhez, rehabilitációjához és oktatásához, képzéséhez való hozzájutás lehetőségét, feltételeit, és a három év alatti gyermek egészségügyi ellátásához és fejlesztéséhez való hozzájutás lehetőségét, feltételeit. A működtető a nevelőszülővel kötött keretmegállapodásban rögzíti, hogy a nevelőszülő speciális, különleges nevelőszülő, feltéve, hogy a nevelőszülő vállalja speciális, különleges vagy kettős szükségletű gyermek ellátását, valamint a működtető a fent ismertetettek vizsgálata alapján meggyőződik arról, hogy a nevelőszülő alkalmas a speciális vagy különleges nevelőszülői feladatok ellátására és a feladat ellátásához a feltételek biztosítottak. A működtető a gondozási helyre vonatkozó javaslat kialakítása érdekében tájékoztatja a területi gyermekvédelmi szakszolgálatot arról, hogy a nevelőszülő milyen ellátási szükségletű gyermek fogadására alkalmas.

A rendelkezésemre álló adatok alapján a vizsgált területeken **1284 (61,25%) átlagos szükségletű gyermeket** gondoznak a nevelőszülők. **Különleges szükségletű gyermek 811 fő (38,7 %), kettős szükségletű 1 fő (0,05%)**. A különleges szükségletű gyermekek közül 277 fő (34,15%) 3 év alatti. Állapota miatt különleges szükségletű 534 gyermek (a különleges szükségletű gyermekek 65,85%-a). Közülük fogyatékossgal él 172 gyermek (az állapota miatt különleges szükségletű gyermekek 32,20%-a). A 688 fő nevelőszülő közül 9 fő (1,30%) nem különleges nevelőszülő. A speciális nevelőszülők száma ugyancsak 9 fő (1,30%).

A Korm. rendelet hivatkozott rendelkezései alapján a nevelőszülői hálózat működtetője a nevelőszülő speciális, különleges vagy kettős szükségletű gyermek ellátására való alkalmasságáról a jogszabályban meghatározott feltételek fennállásának vizsgálatát követően, a szolgáltatásokhoz való hozzáférés megléte esetén – amennyiben a nevelőszülő vállalja speciális, különleges vagy kettős szükségletű gyermek ellátását – hoz döntést.

A Gyvt. a 12 év alatti gyermek intézményes elhelyezését a gyermek egészségi vagy személyiségállapota, ön- és közveszélyes magatartása miatt, vagy akkor teszi lehetővé, ha intézményes elhelyezése más okból szükséges. *Ilyen „más ok” a gyakorlatban a tapasztalatok szerint jellemzően a testvérek együttes elhelyezése, vagy a férőhelyhiány.*

Az NM rendelet alapján speciális gyermekotthonba, a speciális lakásotthon és a gyermekotthon speciális csoportjába 10. életévét be nem töltött gyermek nem helyezhető. Mindebből következően a hatályos szabályok szerint 10 év alatti speciális, illetve kettős szükségletű gyermekek kizárólag nevelőszülői gondoskodásban nevelkedhetnek.

A feltárt tényállás szerint a vizsgált területeken **209 fő speciális és kettős szükségletű gyermek** él. A vizsgálat nevelőszülői hálózatoknál *csak a Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgáltató Békés vármegyében működő 9 nevelőszülőjének van speciális ellátási igényű gyermek gondozására működési engedélye*, a szolgáltató Békés vármegyei nevelőszülői hálózatánál nevelőszülői gondoskodásban egy kettős szükségletű gyermek él. A vizsgálatlal érintett többi szolgáltatónál a vizsgált területeken *speciális vagy kettős szükségletű gyermeket nevelőszülők nem gondoznak*. Mindebből következően tehát a 12 év alatti a speciális és kettős szükségletű gyermekek kizárólag gyermekvédelmi szakellátási intézményekbe helyezhetőek.

Az OGYSZ igazgatója a megkeresésben adott válaszában kifejtette: hiányoznak az „átlagostól eltérő” szükségletű gyermeket vállaló nevelőszülők, a különleges nevelőszülők látszólagos nagyobb száma ellenére is. Nagy szükség lenne olyan nevelőszülőkre, akik tényleg vállalják a különleges, speciális, kettős szükségletű gyermekek ellátását. Problémát jelent a tartós beteg, a pszichésen súlyosan sérült gyermekek elhelyezése, akik számára még intézményi elhelyezés is csak rendkívül nehezen valósítható meg. Az igazgató utalt a nevelőszülők felkészültségének hiányosságaira, állapotuk miatt különleges ellátást igénylő, speciális és kettős szükségletű gyermekek szükségleteinek megfelelő ellátórendszer hiányára is.

A speciális, valamint a kettős szükségletű gyermekek nevelőszülőhöz való helyezésére így – a feladatra felkészített, arra személyiségében alkalmas, azt vállaló nevelőszülők, továbbá az érintett gyermekek szükségleteihez igazodó szolgáltatások hiányában – akkor sincs mód, ha azt a gyermek egészségi vagy személyiségállapota, valamint a magatartása nem zárna ki.

Mindezek alapján megállapítom, hogy a gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő speciális, valamint kettős szükségletű gyermekek nevelőszülőhöz helyezése kapcsán vázolt súlyos rendszerszintű hiányosságok alkalmasak arra, hogy a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz fűződő jogával összefüggő visszasságot okozzanak.

3. A gondozási hely és a gyermek lakóhelye közötti távolság tekintetében

A Gyvt. 9. § (1) bekezdés i) pontja a nevelésbe vett gyermek jogaként nevesíti *a személyes kapcsolatait ápolásához fűződő jogát*. A Gyvt. 79. § (3) bekezdése értelmében a gyermek gondozási helyének meghatározásánál – egyebek mellett – figyelemmel kell lenni a gyermek korábbi lakóhelyétől és nevelési-oktatási intézményétől való távolságra is. Az NM rendelet 137. § (11) bekezdése szerint a javasolni kívánt gondozási helyet a gyermek lakóhelyéhez igazodóan, elsősorban az adott vármegyén (a fővároson) belül kell meghatározni, kivéve, ha a gyermek érdekében más gondozási hely megállapítása látszik indokoltnak.

A rendelkezésekre bocsátott adatok szerint **292 fő (13.93%) gondozási helye a lakóhelyétől 50-100 km távolságra van. 54 fő (2,57%) gondozási helye pedig 100 km-t feletti távolságra van a lakóhelyétől.**

Az OGYSZ 2021 őszi felmérése szerint a fővárosban és Pest vármegyében a gyermekek közel felét már nem sikerült Budapesten, illetve a vármegyében elhelyezni. Magas a vármegyén kívül élő gyermekek aránya Heves és Baranya vármegyében is. A szakszolgálatok többsége arról számolt be, hogy *egyre nehezebben képesek érvényesíteni a Gyvt. 79. § (3) bekezdésében meghatározott szempontokat* (a gyermek életkora, egészségi állapota, neveltségi szintje, a testvérek együttes elhelyezése, a gyermek nevelésének megkívánt folyamatossága, a vallási és lelkiismereti meggyőződése, a korábbi lakóhelyétől és nevelési-oktatási intézményétől való távolság), mert számukra *az illetékességi területükön nincs kellő számú megfelelő nevelőszülő.*

Egyetértek az OGYSZ vezetőjének álláspontjával, miszerint a gyermek lakóhelyétől jelentős távolságra az adott megyén, fővároson kívüli elhelyezésekor sérül a gyermek azon joga, amely a vér szerinti családjával, szüleivel való kapcsolattartást biztosítja.

A kapcsolattartáshoz való jog a gyermek más jogainak védelmében korlátozható, a feltárt esetekben azonban a rendszer működési körülményei miatt kerül sor a gyermek gondozására, nevelésére a lakóhelyétől jelentős távolságra, és ezért nem biztosítható a megfelelő számú, gyakoriságú kapcsolattartás az erre jogosult hozzátartozókkal. Ha pedig a vér szerinti szülők nem tudnak a távolság miatt megfelelő/gyakori kapcsolatot tartani gyermekükkel, a hazagondozás esélye is jelentősen csökken.

A Gyvt. generálklauzulaként a gyermek érdekében lehetővé teszi a lakóhelyétől eltérően a fővároson kívüli, vagy más vármegyében való elhelyezését. A rendelkezésemre álló információk alapján azonban a gyermek lakóhelyétől távol eső gondozási hely kijelölése nem a gyermek legjobb érdekének figyelembevételével, hanem éppen azzal szemben, illetve a kapcsolattartást akadályozva, a rendelkezésre álló nevelőszülői férőhelyek alapján történik.

Mindezek alapján megállapítom, hogy az a vázolt körülmények miatti gyakorlat, amely alapján gyermekvédelmi szakellátásban, nevelőszülőknél nevelkedő gyermekeket lakóhelyüktől jelentős távolságra – pl. a fővároson kívüli, vagy más megyében – helyezik el, alkalmas arra, hogy az érintett gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz fűződő jogával összefüggő visszásságot okozzon és sértse a gyermek legjobb érdekét figyelembe vevő eljárás elvét.

4. A gyermekek hozzátartozóikkal való kapcsolattartásának helye vonatkozásában

Az ideiglenes hatállyal nevelőszülőnél vagy gyermekotthonban elhelyezett, valamint a nevelésbe vett gyermekkel való kapcsolattartásnak a vizsgálatom szempontjából releváns szabályait a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 30/E. §-a, 30/G. §-a, valamint a 30/H. §-a tartalmazza.

Ezek szerint a gyámhivatalnak a kapcsolattartás szabályozása során figyelemmel kell lenni a gyermek családi kapcsolatainak ápolásához való joga vonatkozásában *a gyermek véleményére, a gyermekjóléti alapellátás, gyermekvédelmi szakellátás igénybevételének okára, a kapcsolattartásra jogosult személy magatartására, körülményeire, és mindezek mellett a gyermek legjobb érdekére.* A gyámhivatal a kapcsolattartás szabályozása során meghatározza a kapcsolattartás formáját, gyakoriságát, időtartamát. Dönt a gyermek gondozási helyén történő meglátogatásáról, vagy, ha annak feltételei fennállnak, az elvitel formájában történő kapcsolattartásról. A gyermek biztonsága érdekében a gyámhivatal felügyelt kapcsolattartást rendelhet el, meghatározva a kapcsolattartás helyszínét és kijelölve a felügyeletet biztosító szakembert, és meghatározza a kapcsolat személyes találkozás nélküli fenntartásának módjait, szükség esetén gyakoriságát és időtartamát. A kapcsolattartást rendező határozatban a gyámhivatal – egyebek mellett – felhívja a szülő figyelmét, hogy a kapcsolattartás megvalósulásához rendkívüli települési támogatást kérhet a települési önkormányzattól. Az NM rendelet 136/A. § (1) bekezdés b) pontjában foglaltak szerint kapcsolattartás

szabályozásának módjára, formájára és helyére – gyámhivatal megkeresésére – a gyermekvédelmi szakszolgálat tesz javaslatot.

A feltárt tényállás szerint az egyes szolgáltatók és területek között nagy eltérés mutatkozik a kapcsolattartás helye tekintetében. A Pütkösi Gyermekvédelmi Szolgálat Veszprém vármegyében, a Cívus Humán Szociális és Gyermekvédelmi Központ Encs városában, valamint a Fészek Nevelőszülői és Helyettes Nevelőszülői Hálózat Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében működő nevelőszülőinél *elhelyezett gyermekek egyikével sem tarthat a hozzátartozója kapcsolatot a nevelőszülő háztartásában.* A Szent István Görögkatolikus Gyermekvédelmi Központ Fejér vármegyei nevelőszülőihez helyezett gyermekek 3,38%-át, a Csillagösvény Nevelőszülői Hálózat Pest vármegyei nevelőszülőihez helyezett gyermekek 14,29%-át látogathatja meg a kapcsolattartásra jogosult hozzátartozója a gyermeket a nevelőszülőnél. A Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgáltató Békés vármegyei nevelőszülőinél elhelyezett gyermekek 55,77%-a, a Szent Miklós Gyermekvédelmi Intézmény Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei nevelőszülőinél elhelyezett gyermekek 85,61 %-a látogatható a nevelőszülőjénél.

Az OGYSZ igazgatójának a megkeresésemre adott válasza kitér a Fejér Vármegyei Gyermekvédelmi Szakszolgálat munkatársainak véleményére, amely szerint a gyermek nevelőszülői családba való kerülésével elveszítheti annak a lehetőségét, hogy a vér szerinti családjával igény szerint, optimális gyakorisággal találkozhat, ugyanis a nevelőszülő nem vállalja a gyermek nevelését, ha kettőnél több alkalommal szabályoznák a kapcsolattartást. A vármegyében problémát jelent, hogy a kapcsolattartások az esetek nagy részében, a nevelőszülői hálózat székhelyén valósul meg, ahol nincs lehetőség az „intim” elvonulásra, a szülő-gyermek kapcsolat nem egy barátságos térben, hanem egy meglehetősen zsúfolt környezetben zajlik. A rendelkezésemre álló adatok szerint a fenti problémák, nemcsak a Fejér vármegyében nevelőszülői gondoskodásban élő gyermekeket és a kapcsolattartásra jogosult hozzátartozóikat érintik.

Az NM rendelet hivatkozott előírása szerint a kapcsolattartás helyére *a gyermekvédelmi szakszolgálatok tesznek javaslatot.* A javaslattételkor a szakszolgálatoknak azonban mindig figyelemmel kell lenniük arra, hogy a nevelőszülő hajlandó-e a saját háztartásában fogadni a gyermek kapcsolattartásra jogosult hozzátartozóit. Nemleges válasz esetén a szakszolgálatok – figyelemmel a nevelőszülők számára, az utánpótlás hiányára is – **kényszerpályán mozognak.** Ha a nevelőszülő tiltakozik, akkor – abban az esetben is, ha a kapcsolattartásra jogosult személy magatartása, körülményei, valamint egyéb tényezők nem zárnák ki azt, hogy a nevelőszülő háztartásában találkozhatson a gyermekkel – a szakszolgálat kapcsolattartási helyre vonatkozó javaslata a nevelőszülői hálózat kapcsolattartó helyiségére korlátozódhat.

Álláspontom szerint a kapcsolattartó helyiségekben havi egy-két alkalommal, néhány órára szabályozott kapcsolattartás *akadályos lehet* a szülő-gyermek közötti szorosabb érzelmi kapcsolat fenntartásának, adott esetben ismételt kialakításának. Alapvető fontossággal bír ebben az érzékeny helyzetben a kapcsolattartás helye, amely kapcsán ugyanakkor az egyes szolgáltatók, területek között rendkívül nagy, szakmai érvekkel nem indokolható eltérések vannak.

Mindezek alapján megállapítom, hogy az a gyámhivatali gyakorlat, amellyel a kapcsolattartást a gyámhivatalok a szakszolgálatok javaslata alapján csak úgy tudják szabályozni, hogy a gyermekek egyikét sem, vagy többségüket eleve nem látogathatják meg a hozzátartozóik a nevelőszülőknél, a gyermek legjobb érdekét szolgáló eljárás elvével, illetve az érintett gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz fűződő jogával összefüggő visszasságot okoz, a jogsérelem közvetlen veszélyét idézi elő.

5. A nevelőszülő és a gondozott gyermekek életkora közötti különbség vonatkozásában

A Gyvt. 54. § (1) bekezdés a)-d) pontja szerint nevelőszülő az a személy lehet, aki 24. életévét betöltötte, nem áll cselekvőképességet érintő gondnokság és támogatott döntéshozatal hatálya alatt, büntetlen előéletű, *a gondozásába helyezett gyermeknél legalább tizennyolc, de legfeljebb ötven évvel idősebb*. A jogszabályban meghatározott korkülönbségre vonatkozó rendelkezéstől – a nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony egyes kérdéseit szabályozó kormányrendeletben foglaltak szerint – a gyermek érdekében kivételesen el lehet térni.

A Korm. rendelet 9. § (1) bekezdése alapján a nevelőszülő és a nevelt gyermek közötti korkülönbségre vonatkozó szabálytól a nevelőszülői hálózat működtetője és a területi gyermekvédelmi szakszolgálat együttes nyilatkozata alapján lehet eltérni. Az eltérés a gyermek érdekében különösen akkor indokolt, ha a gyermeknek a Ptk. szerinti hozzátartozói között van olyan személy, aki a gyermek nevelését vállalná, hozzá a gyermek kötődik, de a hozzátartozó a saját családja és a gyermek anyagi veszélyeztetése nélkül csak nevelőszülőként tudja vállalni a gyermek nevelését. El lehet térni a korkülönbségtől továbbá akkor is, ha a nevelőszülő személyisége, egészségi állapota és körülményei alapján alkalmas a gyermek életkori, illetve ellátási szükségletéből adódó feladatoknak az ellátására, és más módon nem biztosítható a gyermek megfelelő nevelőszülőnél történő elhelyezése.

A rendelkezésekre bocsátott adatok alapján a vizsgálattal érintett szolgáltatóknál és vármegyékben összességében **a nevelőszülők 18,05 %-a több mint 50 évvel idősebb a gondozásában lévő gyermek(ek)nél**. Aggodalomra ad okot az is, hogy a vizsgált területeken a nevelőszülők **41,16 %-a 45 évesnél idősebb**. Az OGYSZ igazgatójának tájékoztatása szerint a jelen vizsgálattal nem érintett fővárosban a nevelőszülői utánpótlás hiánya miatt a vizsgálat idején a nevelőszülők átlagéletkora is magas volt.

A helyszíni vizsgálattal érintett nevelőszülők közül a Csillagösvény Nevelőszülői Hálózat nevelőszülője és a nála nevelkedő gyermekek közötti korkülönbség haladta meg az 50 évet. A Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgáltató nevelőszülőjénél 2021 decemberében bekövetkezett tragikus esemény nevelőszülője és az elhunyt kisgyermek közötti életkor különbség is meghaladta Gyvt. által meghatározott életkorkülönbséget. A tragédia bekövetkeztekor a nevelőszülő gondoskodásában lévő gyermekek és az utógondozásban részesülő fiatal felnőttek száma is meghaladta a jogszabály által megengedettet.

Kiemelendő, hogy a Korm. rendelet a Gyvt. által maximált életkorkülönbségtől való eltérést a gyermek érdekében teszi lehetővé. A feltárt tényállás szerint azonban a gyermek gondozási helyére tett javaslatételkor, annak kijelölésekor a gyermekvédelmi szakszolgálatok és a gyámhivatalok – a rendelkezésükre álló nevelőszülők „előregedése”, az utánpótlás hiánya miatt – megint csak egyfajta kényszerpályán mozognak, a gyermek nevelőszülőhöz helyezése csak a Gyvt. által meghatározott életkorkülönbség túllépésével lehetséges.

Mindezek alapján megállapítom, hogy a nevelőszülő és a nevelt gyermek közötti jelentős, olykor még az 50 évet jelentősen meghaladó életkorkülönbség rendszeres előfordulása alkalmas lehet arra, hogy az érintett gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz fűződő jogával összefüggő visszasságot okozzon, a jogsérelem közvetlen veszélyét hordozza magában, tovább sérti a gyermek legjobb érdekét figyelembe vevő eljárás elvét.

6. A nevelőszülők munkáját segítő szakemberek tekintetében

6.1. A nevelőszülői tanácsadó szerepe és feladatai kapcsán

Az NM rendelet 1. számú melléklete meghatározza a gyermekjóléti és gyermekvédelmi személyes gondoskodás formáinak *szakmai létszám irányszámait és létszámminimum normáit*. Eszerint egy nevelőszülői tanácsadó maximum 48 gyermek vagy fiatal felnőtt mellett láthatja

el a feladatait legfeljebb 30 nevelőcsaládban. *E jogszabályi előírásnak a nevelőszülői hálózatok a kapott adatszolgáltatás alapján megfelelnek.* Két olyan nevelőszülői hálózat volt, amely esetében meghaladja az egy nevelőszülői tanácsadóhoz tartozó gyermekek száma a 40-et.

Az NM rendelet 100. § (2) bekezdése részletezi a **nevelőszülői tanácsadó** feladatait. E szerint a nevelőszülői tanácsadó feladata különösen a nevelőszülőnél elhelyezett gondozott gyermek egyéni gondozási nevelési tervének a nevelőszülővel közösen történő elkészítése, a nevelőszülői család rendszeres, szükség szerinti alkalommal – de legalább 3 hetente – történő **meglátogatása**, és **tájékoztatás** a gondozott gyermek helyzetéről, fejlődéséről, a nevelőszülőnek a gyermek gondozásával, nevelésével kapcsolatos tapasztalatairól, esetleges problémáiról. A nevelőszülői tanácsadó feladata továbbá a gondozott gyermek nevelési-oktatási intézményének rendszeres, szükség szerinti alkalommal történő felkeresése, és tájékoztatás a gyermek viselkedéséről, tanulmányi eredményéről.

A nevelőszülői tanácsadó **tanácsadás** keretében segítséget nyújt a nevelőszülőnek a gondozott gyermekkel kapcsolatos problémák megoldásához, szükség esetén a nevelőszülőt, illetve a gyermeket megfelelő szakemberhez irányítja, továbbá elősegíti a szükséges ellátáshoz való hozzájutásukat. A nevelőszülői tanácsadó **ellenőrzés** keretében vizsgálja, hogy a nevelőszülő megtesz-e mindent a gondozott gyermek harmonikus fejlődése érdekében, továbbá, hogy a gyermek ellátására kapott nevelési díjat, ellátmányt, illetve családi pótlékot a gyermekre fordítja-e, továbbá ellenőrzi az utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőtt utógondozását. A nevelőszülői tanácsadó a gyermek nevelőszülőhöz helyezését követően a nevelőszülőt folyamatos **felkészíti** a gyermek vér szerinti családba gondozásával, vagy örökbefogadó családba gondozásával kapcsolatos feladataira. A gyermek vér szerinti családba gondozása vagy örökbefogadó családba gondozása esetén a nevelőszülőt támogatja a gyermek megfelelő felkészítésében, átgondozásában, elengedésében. A gyermek nevelőszülő háztartásából való kikerülését követően pedig segítség nyújt a nevelőszülőnél tovább nevelkedő gyermekek és a nevelőszülő veszteségelményének feldolgozásához.

A nevelőszülői hálózatoktól kapott tájékoztatás szerint a fentiekén túl a nevelőszülői tanácsadók részt vesznek a nevelőszülőnek jelentkezők kiválasztásában, továbbá a nevelőszülői alkalmasság felülvizsgálati eljárásában. A meglátogatott nevelőszülők többsége kiemelte, hogy problémáival – a gyermekvédelmi gyámok mellett – a nevelőszülői tanácsadót keresik meg, és úgy érzik, hatékony segítséget is kapnak tőle, elsősorban a tanácsadó tevékenységre támaszkodnak. Egy nevelőszülő jelezte problémaként, hogy a nevelőszülői tanácsadók fluktuációja miatt nem tudott hatékony együttműködést kialakítani a nevelőszülői tanácsadóval, nem tudott kialakulni az ehhez szükséges bizalom. Az OGYSZ igazgatója problémaként jelezte, hogy túlzottan sok adminisztratív feladata van a tanácsadóknak, és előfordulhat, hogy emiatt éppen az egyéni szükségletekre fókuszáló tanácsadói munka háttérbe szorul.

A jogszabályi előírásból és a kapott tájékoztatásból is kirajzolódik, hogy a nevelőszülői tanácsadók számos feladatához **személyes találkozásokra, a bizalom felépítésére** van szükség, emellett a nevelőszülők tevékenységének ellenőrzésében és nyomon követésében is kiemelkedő szerepük van. A jogszabály által engedélyezett maximális 48 gyermek esetén azonban kétségesse válhat, hogy a gyerekek nagy számára tekintettel a nevelőszülői tanácsadó a gyermek legjobb érdekének megfelelően el tudja-e látni a feladatait.

Mindezek alapján megállapítom, hogy azon jogszabályi rendelkezés, amely ilyen magas számú gyermek mellett rendelheti el a feladatellátást egy nevelőszülői tanácsadó esetében a jogintézmény alapvető funkcióját üresítheti ki, hatásában pedig alkalmas arra, hogy az érintett gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz fűződő jogával összefüggő visszásságot okozzon, egyúttal pedig sértse a gyermek legjobb érdekét figyelembe vevő eljárás elvét.

6.2 A pszichológus szerepe és feladatai

A Gyvt. 45. §-a által meghatározott teljes körű ellátás keretében a gyermek mentálhigiénés gondozásáról is gondoskodni kell. Álláspontom szerint a szakellátásban nevelkedő gyermeknek a gondozási helyétől függetlenül szüksége lehet pszichológusi segítségére, támogatásra. Az NM rendelet 2. számú mellékletének II. Szakellátások pontja tartalmazza a gyermekvédelmi szakellátásban betöltendő munkaköröket, a szakmai létszám irányzásait, a létszámminimum normáit. A rendelet szerint a nevelőszülői hálózatban nem kötelező pszichológus alkalmazása.

Hivatali elődöm *AJB-1380/2014. számú jelentésében* rögzítette a gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermekek jogainak érvényesülése kapcsán folytatott vizsgálatának eredményeit. E jelentésben megállapította: sérül a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz fűződő joga azzal, hogy a nevelőszülői hálózatok számára nem kötelező a gondozotti létszámhoz igazodóan pszichológus alkalmazása. Javaslatot tett *a szaktárcának*, hogy fontolja meg a nevelőszülői hálózatokban a gondozotti létszámhoz igazodóan pszichológus alkalmazásának jogszabályi szintű rendezését. *A jelentésre adott válasz szerint* „szakmai szempontból indokolt a nevelőszülői hálózatokban pszichológus szakember kötelező foglalkoztatásának előírása a nevelőszülői alkalmassági vizsgálatok, valamint a nevelőszülők és gyermekek pszichés támogatása iránt támasztott szakmai elvárás teljesítése céljából. Ezért szükséges megvizsgálni a nevelőszülői hálózatokban a gondozotti létszámhoz igazodó kötelező pszichológiai szolgáltatás bevezetésének feltételeit, költségvetési hatásait.” A fenti konstruktív álláspont ellenére a hatályos NM rendelet 2. számú mellékletének II. Szakellátások pontja szerint továbbra sem kötelező a nevelőszülői hálózatban pszichológus alkalmazása.

Mindezek alapján megállapítom, hogy a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz fűződő jogával összefüggő visszásságot okoz, illetve a gyermek legjobb érdekét figyelembe vevő eljárás elvét sérti az a fennálló jogi helyzet, amely nyomán a nevelőszülői hálózatok számára továbbra sem kötelező a gondozotti létszámhoz igazodóan pszichológus alkalmazása.

7. A nevelőszülők kiválasztásával összefüggésben

A nevelőszülők kiválasztásán a jelentkezés benyújtásától a döntés-előkészítésig tartó szakaszt értjük. A nevelőszülői munka jellegéből fakadóan ez a hivatás nagyfokú elkötelezettséget, teherbírást, speciális felkészültséget igényel a nevelőszülők részéről, így különösen fontos, hogy már a nevelőszülők kiválasztása során felelősségteljes döntés születessen.

A Gyvt. 54. § (1) bekezdése szerint nevelőszülő az a személy lehet, aki a 21. életévét betöltötte, nem áll cselekvőképességet érintő gondnokság és támogatott döntéshozatal hatálya alatt, büntetlen előéletű, a gondozásába helyezett gyermeknél legalább tizennyolc, de legfeljebb ötven évvel idősebb. Személyisége, egészségi állapota és körülményei alapján alkalmas a nála elhelyezett gyermek kiegyensúlyozott fejlődésének biztosítására és a családjába történő visszakerülésének vagy örökbefogadásának támogatására, a gyermek, fiatal felnőtt életkori szükségleteiből adódó feladatoknak az ellátására, megfelel a nevelőszülői foglalkoztatási jogviszonyt szabályozó kormányrendeletben meghatározott képesítési előírásoknak.

A nevelőszülői hálózatoktól kapott tájékoztatás szerint a nevelőszülői feladatra jelentkezők írásbeli jelentkezést nyújtanak be a hálózatokhoz, ezt követően pedig személyesen felveszik a kapcsolatot a jelentkezővel. A jelentkezést követő *első tájékoztatás, találkozás tekintetében* eltérést mutat a nevelőszülői hálózatok gyakorlata. Van olyan hálózat, ahol személyes találkozó keretében kap tájékoztatást a jelentkező a nevelőszülői feladatokról, a képzésről, a juttatásokról és a nevelőszülővé válás folyamatáról. Olyan hálózatok is vannak, ahol ezt a tájékoztatást írásban vagy szóban adják meg a jelentkezőnek, és ezt követően kerül sor a személyes találkozásra. A kiválasztás ezen részében vizsgálják a jelentkezők motivációját is.

A Gyvt. 54. §-a által rögzített feltételek fennállásának vizsgálata során a nevelőszülői hálózat munkatársai az NM rendelet 95. §-a alapján *környezettanulmányt készítenek* a nevelőszülőnek jelentkező otthonában. A jelentkezőnek pszichológiai vizsgálaton kell részt venni, végül az egészségügyi, fizikai alkalmasság felmérése céljából orvosi vizsgálatra kerül sor a jelentkező személy háziorvosánál. A személyes találkozás, alkalmassági vizsgálatok, környezettanulmány és a szükséges dokumentumok (pl. erkölcsi bizonyítvány, tulajdoni lap) beszerzését követően egy ún. szakmai team dönt arról, hogy a jelentkező megkezdheti-e a nevelőszülői tanfolyamot. Ennek a szakmai teamnek az összetétele hálózatonként eltérő, és van ahol kijelölt esetgazda kíséri végig a folyamatot.

A feltárt tényállás szerint a kiválasztási folyamat a fenti jogszabályi rendelkezéseken túl, a *nevelőszülői hálózatot működtető szakmai protokollja, szakmai programja és/vagy eljárás rendje* szerint zajlik. Nem azonos a jelentkező házastársának részvétele sem a kiválasztás folyamatában. Van olyan nevelőszülői hálózat, ahol a jelentkező házastársának is pszichológiai vizsgálaton kell részt vennie, máshol legalább a nevelőszülői tanfolyam döntés-előkészítő részén javasolt a házastárs részvétele, bár erre vonatkozó jogszabályi kötelezettség nincs.

Álláspontom szerint a nevelőszülői hivatás *azonos képességeket és képezést* igényel, függetlenül attól, hogy melyik nevelőszülői hálózat alkalmazásában áll a nevelőszülő. A képességek és az alkalmasság vizsgálata a kiválasztás folyamata során történik. A nevelőszülői hálózatok eltérő részletességű tájékoztatást adtak a kiválasztásról, ám a kapott információkból is látható, hogy ez a kiemelkedő jelentőségű folyamat az egyes szolgáltatóknál eltérően zajlik.

Mindezek alapján megállapítom, hogy a nevelőszülők egységes és következetes kiválasztási folyamatának hiánya alkalmas arra, hogy a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz fűződő jogával összefüggő visszasságot okozzon, a jogsérelem közvetlen veszélyét hordozza magában.

8. A nevelőszülők képzése, továbbképzése, támogatása, szupervízió lehetősége kapcsán

Az ESzCsM rendelet szerint a nevelőszülőknek egy *28 órás döntés-előkészítő programon* kell részt venniük, amelynek célja a nem vér szerinti családban nevelkedő gyermekekre és a befogadó szülőkre vonatkozó alapvető ismeretek átadása, valamint annak eldöntése, hogy a jelentkező alkalmas-e befogadó szülőnek. Ezt követően a jelentkezők egy *32 órás felkészítő tanfolyamot* végeznek el. A tanfolyamon a résztvevők felkészülnek az ideiglenes hatállyal elhelyezett, a nevelésbe vett gyermek, valamint az utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőtt saját háztartásban történő, teljes körű ellátására.

A Gyvt. 165. §-a szerint 2022. december 31-ig a nevelőszülői tevékenység ellátásához – az egyéb feltételek fennállása esetén – elegendő az ESzCsM rendeletben meghatározott nevelőszülői tanfolyam eredményes elvégzése vagy az Országos Képzési Jegyzékben szereplő nevelőszülő szakképesítés „Befogadott gyermek ellátásának alapfeladatai” követelménymodul záróvizsgájának sikeres letétele. 2023. január 1-jét követően a leendő nevelőszülőknek *a 240 órás Központi Oktatási Programot kell elvégezniük*. 2023. január 1-jét követően a képezési előírások teljesítése alól az a személy mentesül, aki 2013. december 31-én az Országos Képzési Jegyzékben szereplő nevelőszülő képesítéssel rendelkezett, nevelőszülőként legalább tíz éve folyamatosan jogviszonyban állt, vagy hivatásos nevelőszülői jogviszonynak nem minősülő nevelőszülői jogviszonyában egy gyermek vagy fiatal felnőtt ellátását biztosította, és további gyermek, fiatal felnőtt elhelyezését a működtetőhöz címzett nyilatkozata szerint nem vállalja.

A nevelőszülőket az SzCsM rendelet 2. § (1) bekezdése *továbbképzésre kötelezi*. A kötelezettség minősített továbbképzésen való részvétellel és a program szerinti feltételek teljesítésével teljesíthető. A továbbképzési időszak tartama négy év. A Korm. rendelet 15. §-a szerint az SzCsM rendeletben meghatározott továbbképzésen felül a működtető a

nevelőszülőknek évente legalább hatórás, legfeljebb tizenkét órás továbbképzést tart. A nevelőszülő a működtetői továbbképzésen köteles részt venni.

A nevelőszülők képzésének, szakmai támogatásának hiányosságaira visszavezethető aggályokat az OGYSZ vezetője is megfogalmazta. A vizsgálattal érintett szolgáltatók és a nevelőszülők tájékoztatása szerint a nevelőszülők a jelenleg hatályos szabályozás szerinti tanfolyamot elvégezték. Jelezték azt is, hogy ezen felül egy nevelőszülő 400 órás, egy másik nevelőszülő pedig egy 500 órás tanfolyamot is elvégzett.

A helyszíni vizsgálattal érintett nevelőszülők közül öten *a működtető által szervezett éves továbbképzésről számoltak be*. A Csillagösvény Nevelőszülői Hálózat nevelőszülője nem emlékezett továbbképzésen való részvételre. A Szent István Görögkatolikus Gyermekvédelmi Központ nevelőszülőjének tájékoztatása szerint 2014. évi nevelőszülői tanfolyam elvégzését követően két továbbképzésen vett részt. A Cívis Humán Szociális és Gyermekvédelmi Központ nevelőszülője a helyszíni vizsgálat idején központi továbbképzésen vett részt, tájékoztatása szerint a működtető az éves továbbképzéseket megtartja.

A működtetők tájékoztatása szerint a Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgáltatónál és a Pünkösdi Gyermekvédelmi Szolgálat Nevelőszülői Hálózatánál van lehetőség *egyéni, illetve csoportos szupervízióval való részvételre*, e tájékoztatást pedig a nevelőszülők is megerősítették. A Szent István Görögkatolikus Gyermekvédelmi Központ, valamint a Cívis Humán Szociális és Gyermekvédelmi tájékoztatása szerint biztosítják a szupervíziót. E szolgáltatók, valamint a Csillagösvény Nevelőszülői Hálózat helyszíni vizsgálattal érintett nevelőszülői azonban *nem tudtak szupervíziós lehetőségről*. A Fészek Nevelőszülői és Helyettes Nevelőszülői Hálózat működtetésében álló nevelőszülő információja szerint „szupervízióba hajló” esetmegbeszélések vannak. A Kelet-magyarországi Református Gyermekvédelmi Központ nevelőszülőinek munkáját pszichológusok segítik, klasszikus szupervízió nincs. A Szent Miklós Gyermekvédelmi Intézmény „lelki napok” szervezésével segíti munkatársai „ventillálását”.

Az adatszolgáltatás és a helyszíni vizsgálatok tapasztalatai szerint a vizsgált szolgáltatóknál és területeken *minden nevelőszülő elvégezte a hatályos szabályozás szerint kötelező tanfolyamot*. A nevelőszülői hálózatok tájékoztatása és a megkérdezett nevelőszülők által elmondottak közötti *ellentmondás feloldására nincs jogi lehetőségem*. A szupervízió azonban olyan speciális szakmai személyiségfejlesztő módszer, amelynek alkalmazása nélkülözhetetlen a segítő foglalkozásuk – köztük a szociális területen személyes gondoskodást végző szakemberek – hivatásgondozásában, saját mentálhigiéniájában, szakmai továbbképzésében és munkájának minőségbiztosításában.

Mindezek alapján megállapítom, hogy a nevelőszülők számára szupervízió alapvető fontosságú eszköz, amelynek teljes hiánya hatásában alkalmas arra, hogy a gondozott gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggő visszásságot okozzon.

9. A rendkívüli eseményekkel összefüggésben

Az adatszolgáltatások alapján vizsgált területeken **2021-ben 33 esetben** töltötték ki az „*Adatlap a gyermekbántalmazás vagy annak gyanújához jelentéshez*” elnevezésű nyomtatványt, egy gyermek pedig meghalt. A bántalmazások, illetve annak gyanúja 48 gyermeket és egy utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőttet érintettek. Az adatlapok szerint 25 esetben (35 gyermek és az utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőtt) a nevelőszülő volt a bántalmazó, ebből 21 esetben fizikai bántalmazás történt.

Az Egyezmény 19. cikke szerint a részes államoknak, így hazánknak minden arra alkalmas, törvényhozási, közigazgatási, szociális és nevelési intézkedést meg kell hoznia, hogy *megvédjék a gyermeket az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód bármilyen formájától*, amíg szüleinek (törvényes képviselőinek), vagy bármely más

olyan személynek, akinél elhelyezték, felügyelete alatt áll. A Gyvt. 6. § (5) bekezdése a gyermek jogaként deklarálja az emberi méltósága tiszteletben tartásához, a bántalmazással, fizikai, szexuális vagy *lelki erőszakkal*, az elhanyagolással és az információs ártalommal szembeni védelemhez való jogát. A Gyvt. 2005. január 1-jétől hatályos rendelkezése szerint *a gyermek nem vethető alá kínzásnak, testi fenyítésnek és más kegyetlen, embertelen, megalázó büntetésnek, bánásmódnak.*

Figyelemmel Gyvt.-ben deklarált, a gyermek bántalmazásával szembeni zéró tolerancia elvére különösen aggályosnak tartom, hogy a gyermekbántalmazás vagy annak gyanújáról szóló jelentéshez készült adatlapok többsége a nevelőszülőt nevesíti bántalmazóként.

10. A nevelőszülők tevékenységét érintő további észrevételek, javaslatok, állásfoglalások

Az OGYSZ igazgatójának tájékoztatása szerint a fővárosban nincs megfelelő számú nevelőszülő a 0-3 éves kor közötti gyermekek gondozására, nevelésére. Az egészségügyi intézményből kikerülő, valamint a csecsemőkorú gyermekek elhelyezése a megkérdezett szakszolgálatok szerint Baranya, Borsod-Abaúj-Zemplén, Fejér és Hajdú-Bihar megyében is nehézségekbe ütközik, nevelőszülők hiányában csak intézményes elhelyezésre nyílik lehetőség.

Az AJB-5311/2021. számú jelentés tartalmazza, hogy Győr-Moson-Sopron megyében a nyugati határszéli elhelyezkedés miatt nehezen találnak nevelőszülőket, ebből következően a megyében mintegy 60-70, 12 év alatti gyermek vár nevelőszülői kihelyezésére.

Amint azt hivatali elődöm az AJB-373/2015. számú jelentésben kifejtette a vonatkozó szakirodalom és a nemzetközi gyermekjogi szervezetek felmérései nyomán is általánosan elismert, hogy az intézményi gondozás különösen káros hatású a gyermekek egészségére és pszichoszociális fejlődésére nézve. Az intézményi elhelyezés különösen veszélyes a 3 év alatti korosztály vonatkozásában, mivel „a korai gyermekkor, a 0-3 évig terjedő időszak az élet legfontosabb fejlődési szakasza. A korai tapasztalatok és a génkifejeződés interaktív egymásra hatása befolyásolja a fejlődő agy felépítését. Ennek a fizikai és kognitív fejlődésre, az emocionális biztonságra és a kötődésre, a kulturális és a személyes identitásra, valamint a fejlődő készségekre gyakorolt hatása bizonyíthatóan visszafordíthatatlan”.¹¹ Az Európai Unió Bizottságának hátrányos helyzetre vonatkozó ajánlása is azt javasolja, hogy a tagállamok akadályozzák meg a gyermekek intézménybe kerülését, továbbá állítsák le az intézményi ellátás további fejlesztését, és ehelyett a családközelgi gondoskodási formákat támogassák.¹²

Mindezek alapján megállapítom, hogy a három év alatti gyermekek intézményi elhelyezési gyakorlata – különösen akkor, ha a gyermeknek élete során nem volt lehetősége szülő-gyermek jellegű kötődési kapcsolat kialakítására – nem egyeztethető össze a Gyvt. által előírt garanciális szabályokkal, egyben önmagában az érintett gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz fűződő jogával összefüggő visszasságot okoz, egyúttal sérti a gyermek legjobb érdekét figyelembe vevő eljárás elvét és a jogállamiságból eredő jogbiztonság követelményét.

A Gyvt. a nevelésbe vett gyermek jogaként nevesíti állandóságot, érzelmi biztonságot nyújtó neveléshez fűződő jogát. A gyermek gondozási helye megváltoztatásának lehetőségéről a Gyvt. 80/B. § (1) bekezdése rendelkezik. A gyermek gondozási helye megváltoztatásának pedig indoka lehet, ha azok a körülmények, amelyekre a gyámhivatal gondozási hely meghatározására irányuló döntését alapozta később lényegesen megváltoztak, vagy a kijelölt gondozási hely a gyermek érdekével ellentétes, valamint ha a gyámhatóságot a rendőrség általános védelmi intézkedéséről értesítette, és ezért a gyermek nevelését az addigi ellátási formában már nem vagy nem megfelelő módon lehet biztosítani. A Gyvt. 80/B. § (3) bekezdése értelmében a gyámhatóság a gyermek gondozási helyének azonnali hatállyal történő megváltoztatásáról, azonnal végrehajtható határozatban akkor dönt, ha a gyermek

¹¹ UNICEF: End placing children under three years in institutions. A call to action. 2011. 5-6. o.

¹² C(2013) 778 végleges, 2.2. pont

érdekét a gondozási helye súlyosan veszélyezteti, illetve, ha a gyermekvédelmi gyám a gyermeket súlyos veszélyeztetettsége miatt másik, biztonságos gondozási helyre viszi, erről a gyámhatóságot egyidejűleg értesíti, és kéri a kijelölt gondozási hely megváltoztatását.

Az OGYSZ igazgatója a gondozási helyváltások gyakoriságának problémájára is utalt. Ennek okát a szakemberek a nevelőszülők felkészültségének, valamint a szakmai támogatásuk hiányában látják. A nevelőszülők nem kapnak megfelelő felkészítést és szakmai segítséget pl. a magatartási problémás, vagy a kamaszkorú gyermekek neveléshez, ezért a gyermek gondozási helyének megváltoztatását kérik. Az adatszolgáltatás szerint Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 2022. év első öt hónapjában 99 esetben történt gondozási hely megváltoztatására irányuló kezdeményezés, 10 gyermek esetében a gyám által, azonnali hatállyal.

A COVID-19 helyzetre tekintettel az ország különböző területein tett látogatásaim során több gyermekotthon, illetve lakásotthon vezetőjének tájékoztatása szerint a gyermekvédelmi szakellátási intézménybe kerülő gyermekek többsége nem a vér szerinti családból, hanem nevelőszülői gondoskodásból kerül hozzájuk. E gyermekek a családból való kiemelés traumáját követően további traumaként élik meg azt is, hogy a nevelőcsaládnak sem „kellenek”.¹³

Mindezek alapján megállapítom, hogy elsődlegesen a nevelőszülő felkészületlenségére, a szakmai támogatásának hiányára visszavezethető gyakori gondozási hely váltások alkalmasak arra, hogy az érintett gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz fűződő jogával összefüggő visszásságot okozzanak, a jogsérelem közvetlen veszélyét hordozzák magukban, továbbá nem egyeztethetőek össze a gyermek legjobb érdekét képviselő eljárás elvével sem.

11. A nevelőszülői feladatellátás állami finanszírozása kapcsán

Ombudsmanként alapvetően nem tartoznak a szorosan vett alapjogvédelmi feladatkörömbe egy adott közszolgáltatás finanszírozásával, az adott tevékenységet ellátó személyek bérezésével, annak megfelelőségével, valamint a dolgozói érdekvédelemmel kapcsolatos kérdések. Az alapvető jogok biztosaként ugyanakkor fontos vizsgálni azt a kérdést, hogy milyen közvetlen, igazolható hatásai vannak a gyermekek vagy más sérülékeny csoportok jogvédelmi szintjében annak, hogy ha egy adott területen az állami finanszírozás hiánya fluktuációt, más diszfunkciót idéz elő. Mindennek megfelelően tekintettem át a nevelőszülői ellátás díjazásának, finanszírozásának szabályait.

A Gyvt. 53. § (6) bekezdése szerint a nevelőszülő a működtető közreműködésével otthont nyújtó ellátást biztosít, amelynek keretében a gondozott gyermek teljes körű ellátásáról gondoskodik. A teljes körű ellátás részeként a lakhatás biztosítása és a nevelés, gondozás mellett az NM rendelet 76-82. §-a szerinti ellátást kell nyújtani. A teljes körű ellátásba tartozik a napi ötszöri, az életkornak és az egészséges táplálkozás követelményeinek megfelelő étkezés. A közétkeztetésben részesülő bölcsődés, óvodás, nappali rendszerű iskolai oktatásban részesülő nevelésbe vett gyermek ugyanakkor ingyenesen jogosult az intézményi gyermekétkeztetésre.

A teljes körű ellátásba tartozik továbbá a gyermek életkorának, az időjárási viszonyoknak, rendszeres tevékenységeinek megfelelő ruházat, cipő biztosítása, a személyi higiénéhez szükséges textíliák, tisztálkodási szerek beszerzése. Az iskolai oktatásban, szakképzésben részt vevő, felsőfokú tanulmányokat folytató gondozott gyermek számára biztosítani kell az első szakképzettség megszerzéséhez szükséges tandíjat, a tankönyveket, tanszereket és egyéb iskolai felszereléseket, az iskolába járással kapcsolatban felmerülő költségeket. A nevelésbe vett gyermekek emellett a nappali rendszerű alap- és középfokú oktatásban ingyenes tankönyvellátásra jogosultak. A gondozott gyermek számára továbbá biztosítani kell a felzárkóztatás, illetve a tehetségfejlesztés költségeit. Az ellátást nyújtó

¹³ AJB-6828/2020., AJB-765/2021., AJB-769/2021., AJB-1123/2021. és AJB-4668/2021. számú jelentések

gondoskodik továbbá a szabadidős tevékenységekhez szükséges és indokolt költségekről, a gondozott gyermek szabadidejének hasznos eltöltése érdekében pedig a kulturálódáshoz, játékhoz, sporthoz szükséges eszközökről. Mivel a gondozott gyermek számára kiemelten fontos, és egyben alapvető joga is a hozzátartozóival való kapcsolattartás, ezért biztosítani kell részére olyan eszközöket – különösen jegyet, bérletet az utazáshoz, postai költségeket a levelezéshez és a telefonáláshoz –, amelyek segítségével hozzátartozóival, illetve a gyámságát ellátó személlyel kapcsolatot tarthat. Mindezek mellett a 3 éven felüli gondozott gyermeknek a személyes szükségleteinek kielégítésére havi zsebpénz jár.¹⁴

A gyermek teljes körű ellátásának biztosítására a nevelőszülőt nevelési díj és ellátmány illeti meg. A nevelőszülőt megillető **nevelési díjat** és külön ellátmányt a Gyvt. 56. §-a határozza meg. E szerint normál szükségletű gyermek esetén a nevelési díj legalacsonyabb összege – gyermekenként, fiatal felnőttként – az öregségi nyugdíj legkisebb összegének (2022-ben 28.500 Ft) 120 %-a. Nevelési díj különleges szükségletűek esetén az öregségi nyugdíj legkisebb összegének 140 %-a, ha a nevelt gyermek tartósan beteg, fogyatékos vagy három éven aluli, és az öregségi nyugdíjminimum 150 %-a, ha a gyermek speciális vagy kettős szükségletű. A nevelési díj a gyermek, fiatal felnőtt étkeztetésére, ruházódására, tankönyvére, tanszerére, a tanulmányai végzéséhez és munkavégzéséhez szükséges egyéb eszközökre, a gyermek, fiatal felnőtt költőpénzére, egészségügyi ellátására fordítható a nevelőszülőt megillető családi pótlékkal együtt. A nevelőszülő a nevelési díj mellett külön ellátmányban részesül a gyermek, fiatal felnőtt étkeztetésének és a lakásfenntartás költségeinek kiegészítésére. Az ellátmány éves összege nem lehet kevesebb – gyermekenként, fiatal felnőttként – az éves nevelési díj 25%-ánál. E juttatásokat a nevelőszülő tehát kizárólag a gyermek megfelelő ellátására fordíthatja.

Normál szükségletű gyermek esetén (utógondozotti ellátás esetén is) **a nevelési díj összege 34.200 Ft/hó**, a külön ellátmány összege 8.550 Ft/hó, **mindösszesen: 42.750 Ft/hó**. **Különleges szükségletű gyermek esetén** (3 év alatti, tartós beteg, fogyatékos) a nevelési díj 39.900 Ft/hó, a külön ellátmány 9.975 Ft/hó, **mindösszesen: 49.875 Ft/hó**.

A nevelőszülő a gondozásába helyezett gyermek után a családi pótlék igénylésére is jogosult. A családi pótlék összege 2022-ben a Cst. 11. § (1) bekezdés j) és g) pontjai szerint a nevelőszülőnél elhelyezett gyermek esetén 14.800 Ft, valamint a nevelőszülőnél elhelyezett tartósan beteg, illetve súlyosan fogyatékos gyermek után 23.300 Ft.

A nevelőszülőt a tevékenységéért a foglalkoztatási jogviszonya fennállása alatt díjazás illeti meg. A díjazás az alapdíjból, a kiegészítő díjból és a többletdíjből áll. **A nevelőszülői díj** (fizetés) a kötelező legkisebb munkabér összegéhez (2022-ben bruttó 200.000 Ft/hó) igazodik. A Gyvt. 66/H. §-a alapján a nevelőszülőt foglalkoztatási jogviszonya fennállása alatt – gyermekszámtól függetlenül – alapdíjként havonta legalább a minimálbér 30%-a (60.000 Ft/hó) illeti meg. Az alapdíj a gyermekek számától és a gyermekek szükségletétől független, a jogviszony folytonosságát szolgálja, a foglalkoztatási jogviszonya fennállása alatt megilleti a nevelőszülőt, akár van a háztartásában ellátott gyermek elhelyezve, akár nincs.¹⁵ A nevelőszülőt az alapdíjon felül minden egyes nála elhelyezett gyermek után kiegészítő díjként havonta legalább a minimálbér 20%-a (40.000 Ft/hó) illeti meg. A nevelőszülőt az alap- és a kiegészítő díjon felül a minden egyes nála elhelyezett speciális, különleges vagy kettős szükségletű gyermek után többletdíjként havonta legalább a minimálbér 7%-a (14.000 Ft/hó) illeti meg. A nevelőszülő nem jogosult a többletdíjra a nála elhelyezett gyermekekre tekintettel igénybe vett GYED folyósításának időtartama alatt.

Amennyiben tehát a nevelőszülő *egy átlagos szükségletű* gyermekről gondoskodik a nevelőszülői díj havi összege **100.000 Ft**, egy speciális, különleges vagy kettős szükségletű gyermek nevelése esetén havonta 114.000 Ft. Ha a nevelőszülőnek saját gyermeke nincs és a

¹⁴A zsebpénz havi összege nem lehet kevesebb az öregségi nyugdíj mindenkor legkisebb összegének 5%-ánál a 3-10 éves, 13%-ánál a 10-14 éves, 18%-ánál a 14 év feletti gyermek esetében.

¹⁵Lásd: Kommentár a gyermekvédelmi törvényhez (szerk: Mattenheimer Gréta) Budapest, 2017. 66/H. §

nála maximálisan elhelyezhető 5 átlagos szükségletű gyermekről gondoskodik a nevelőszülői díj összege **260.000 Ft/hó**. A vizsgálatomban érintett területeken és szolgáltatóknál tipikusnak mondható esetben a nevelőszülő három átlagos szükségletű gyermeket nevel, amely alapján összességében (a gyermekre fordítandó juttatások és nevelőszülőt megillető díjazás alapján) **308.250 Ft/hó juttatásra jogosult a családi pótlék nélkül**.¹⁶

A nevelőszülői hálózat működtetője ezen felül a nevelőszülőt *anyagi jellegű* (pl. évente nyaralási támogatás, karácsonyi juttatás a nevelőszülő részére, a gondozott gyermek számára karácsonyi ajándékok, iskolakezdési/őszi támogatás, új gyerek kihelyezése esetén rendkívüli ellátmány, adományok, egyedi kérelmekre indokolt esetben egyszeri pénzügyi vagy dologi támogatás) és *nem anyagi jellegű juttatásokban* (pl. nevelőszülői családok számára pihenési lehetőség, gyermektáborok, központi karácsonyi ünnepség, családi napok) is részesítheti. Ezen támogatások a nevelőszülői hálózat működtetőjének anyagi helyzetétől függően adhatók.

A nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony egy speciális foglalkoztatási jogviszony, amelynek speciális szabályait a Gyvt. tartalmazza, az Mt. szabályait akkor kell alkalmazni, ha a Gyvt. ezt kifejezetten előírja. A jogviszony *a működtető és a nevelőszülő közötti írásbeli keretmegállapodással jön létre*, a Korm. rendelet szerinti tartalommal, a nevelőszülőnél elhelyezett gyermek, fiatal felnőtt befogadásáról pedig kiegészítő megállapodást kell kötni.¹⁷

A káresetekkel kapcsolatban a működtető nevelőszülői foglalkoztatási jogviszonnyal összefüggő **kártérítési felelősségére** vonatkozó szabályokat tartalmazza a Gyvt. 66/I. §-a, visszautalva az Mt. vonatkozó rendelkezéseire. A működtető, mint munkáltató helytállni tartozik a nevelőszülőt a foglalkoztatási jogviszonya keretében ért károkért, azok alól a jogszabályban meghatározott kimentési feltételek bizonyítása esetén mentesülhet.

A nevelőszülő a foglalkoztatási jogviszonyában a Gyvt. 66/F. §-a szerint, a nála elhelyezett gyermekek számától függően **szabadságra** jogosult.¹⁸ A szabadság kiadásáról és a nevelőszülő **helyettesítéséről** a működtetőnek meg kell állapodni a nevelőszülővel. A nevelőszülő helyettesítéséről a nevelőszülő szabadsága mellett a betegsége, képzése, továbbképzése vagy egyéb akadályoztatása esetén is gondoskodnia kell a működtetőnek. Ebben az esetben a működtető megbízhat gyermekgondozóként a nevelőszülő által javasolt személyt (elsősorban hozzátartozó), de másik nevelőszülő vagy a gyermekvédelmi intézmény által biztosított gyermekfelügyelettel is gondoskodhat a helyettesítésről.¹⁹

Társadalombiztosítási szempontból a nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony teljes munkaidős **foglalkoztatási jogviszony**, a nevelőszülő biztosítottként²⁰ a társadalombiztosítás pénzügyi, természetbeni ellátásaira jogosult, jogviszonya a nyugdíjjogosultság szempontjából szolgálati időnek minősül. A nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony mellett időkorlátozás nélkül, a Cst. 4. § d) pontjában meghatározott keresőtevékenységet is folytathat, feltéve, hogy az a nála elhelyezett gyermek, fiatal felnőtt ellátását nem veszélyezteti.²¹ Keresőtevékenységet a nevelőszülő azonban csak akkor tud folytatni, ha azt a nála elhelyezett gyermekek életkora, száma és ellátási szükséglete lehetővé teszi.

¹⁶ Mindehhez viszonyítva a magyarországi bruttó átlagkereset 2022 augusztusában 497.200 Ft/hó a KSH adatai szerint, lásd: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/ker/ker2208.html>

¹⁷ Gyvt. 66/B. § (1) bekezdés

¹⁸ Gyvt. 66/F. § (2) bekezdés: Az egy gyermeket nevelő nevelőszülőt minden naptári negyedévben egy munkanap, a kettő vagy három gyermeket nevelő nevelőszülőt minden naptári negyedévben két munkanap, a négy vagy több gyermeket nevelő nevelőszülőt minden naptári negyedévben három munkanap szabadság illeti meg. A nevelőszülőnél nevelkedő gyermekek számát a nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony egyes kérdéseit szabályozó kormányrendeletben foglaltak szerint negyedévente átlagosan kell kiszámítani. A nevelőszülőnek nem jár szabadság arra az időtartamra, amíg kizárólag a 66/H. § (3) bekezdése szerinti alapidjára jogosult.

¹⁹ lásd: Kommentár a gyermekvédelmi törvényhez (szerk.: Mattenheim Gréta), Budapest, 2017. 66/A-66/B.§, 66/F.-66/I.§,

²⁰ Tbj. 6. § (1) bekezdés a) pontja

²¹ Gyvt. 66/B. § (4) bekezdés

A nevelőszülő jogosult lehet **GYED**-re a nevelőszülői foglalkoztatási jogviszonya fennállásának időtartama alatt, a saját háztartásában élő nevelt gyermekre tekintettel a gyermek két éves koráig, ha a nevelőszülő a nevelt gyermek gondozási helyének nála történő kijelölését megelőző két éven belül 365 napon át biztosított volt.²² **A gyermekek otthongondozási díját (a továbbiakban: GYOD) – amely a súlyos fogyatékoságából vagy tartós betegségből eredően önellátásra képtelen gyerekekről való gondoskodás esetén járó ellátás – azonban nem veheti igénybe.**

A helyszíni vizsgálattal érintett nevelőszülők jelezték, hogy – figyelemmel a 2022. évi jelentős inflációra, ezen belül különösen a jelentős élelmiszer áremelkedésre – a náluk nevelkedő gyermek ellátása egyre nagyobb nehézségekbe ütközik. A helyszíni vizsgálatok során megkérdezett nevelőszülők véleménye, valamint a panaszbeadványokban megfogalmazottak, illetve az OGYSZ igazgatójának észrevételei is azt erősítették, hogy a jelenlegi finanszírozás (a gyermekekre fordítandó nevelési díj és ellátmány, valamint a nevelőszülőt megillető díjazás) nem követi az elmúlt évek társadalmi, gazdasági változásait, az érintettek nem tartják az ellátandó feladathoz mérten megfelelőnek.

A gyermekvédelmi szakellátás, az állami gondoskodásban nevelkedő gyermek teljes körű ellátásának biztosítása állami feladat. A nevelőszülők – függetlenül a nevelőszülői hálózatot fenntartójától – állami feladatot látnak el. A belügyminiszter megkeresésemre adott válaszában kifejtette, hogy az elmúlt években számos olyan intézkedés született, amely egységesen fejlesztette és támogatta a nevelőszülői gondoskodást, amelyet előrelépésnek tartok.

A nevelési díj és a családi pótlék változatlan összege, a minimálbérhez igazodó nevelőszülői díj a kiemelten fontos, hivatástudatot és felkészültséget igénylő, felelősségteljes *feladatellátásra nem, illetve egyre kevésbé motivál*, a nevelőszülői szakma iránti érdeklődésre *negatív hatással van*, akadályozza a nevelőszülők toborzását, a megfelelő utánpótlás így egyre több nehézségbe ütközik, ezzel a gyermekvédelmi szakellátórendszer – elsődlegesen anyagi okokra visszavezethetően – nem tud eleget tenni a nemzetközi kötelezettségvállalásnak.

Mindezek alapján megállapítom, hogy a díjazással összefüggő jelenlegi jogi helyzet alkalmas arra, hogy a gyermekvédelmi szakellátásban, nevelőszülőnél nevelkedő gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggő súlyos visszásságot okozzon, illetve nem egyeztethető össze a gyermek legjobb érdekét képviselő eljárás elvével sem.

Vizsgálatom megindítását követően az Országgyűlés elfogadta a Magyarország biztonságát szolgáló egyes törvények módosításáról szóló a 2022. évi L. törvényt, mely szerint 2023. január 1-jétől a nevelőszülőknek járó nevelési díj és külön ellátmány összege 25 százalékkal emelkedett, azt összevontan nevelési ellátmány jogcímen folyósítják a nevelőszülőknek. A törvény indokolása szerint a nevelési ellátmány alapjául a központi költségvetési törvényben rögzített összeget határoznak meg, a gyermek szükséglete szerint differenciált módon. A módosítással a Gyvt. 2023. január 1-től hatályos szövege szerint a nevelési ellátmány legalacsonyabb összege 2023. évben átlagos szükségletű gyermek, valamint utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőtt esetén havi 53 437 forint, különleges szükségletű gyermek esetén havi 62 344 forint, speciális vagy kettős szükségletű gyermek esetén pedig havi 66 798 forint.

Mindezek nyomán tehát **a nevelési ellátmány összege a mindenkori központi költségvetés tervezésekor felülvizsgálhatóvá válik, ezzel biztosítva a nevelési ellátmány összegének értékállóságát, ezért e tekintetben intézkedést nem teszek.**

Összegzés

²² Részletes jogszabályi feltételek: Ebtv. 42/F. §; A nevelt gyermek után járó GYED alapja a GYED-re való jogosultság első napján érvényes minimálbér 55%-a, a GYED összege a naptári napi alap 70%-a.

A nevelőszülői gondoskodásban élő gyermekek helyzetét, közvetve pedig a nevelőszülői működést érintő alapjogi aspektusú vizsgálatom számos rendszerszintű problémát tárt fel, amelyek álláspontom szerint külön-külön és összességében, összhatásában alkalmasak arra, hogy az érintett szakellátásában nevelkedő gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggő visszasságot okozzanak, figyelmen kívül hagyva a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárás és döntéshozatal elvét.

A kisebb részben a szabályozást, nagyobb részt a gyakorlatot érintő hiányosságok, problémák és aggályok közös jellemzője, hogy azok *a nevelőszülők működését, illetve az egyes intézményeket, szolgáltatásokat érintő anyagi-finanszírozási okokra, azok elégtelenségére vezethetők vissza*. A jogalkalmazók számos esetben kiszolgáltatottak, mert legjobb szakmai elkötelezettségük ellenére kénytelenek figyelmen kívül hagyni hatályos jogszabályi rendelkezéseket direkt módon, vagy az azokban foglalt gyermekjogi elvek vonatkozásában. Még az olyan esetben is láthatóak a működési és finanszírozási problémák, ha az adott gyámhatóság, területi szakszolgálat, nevelőszülői hálózat vagy konkrét nevelőszülő tevékenysége, mulasztása vezet alapjogilag visszas helyzethez.

Aggodalomra ad okot a gyermekek jogainak védelme terén így az, hogy a többes testvérsorok együttes nevelőszülői elhelyezése férőhely hiányában akadályokba ütközik. Aggályos az is, hogy a speciális, valamint a kettős szükségletű gyermekek nevelőszülőhöz való helyezésére – a feladatra felkészített, arra személyiségében alkalmas, azt vállaló nevelőszülő, továbbá az érintett gyermekek szükségleteihez igazodó szolgáltatások hiányában – akkor sincs lehetőség, ha azt a gyermek egészségi vagy személyiségállapota, valamint a magatartása nem zárná ki. Jelentős probléma a nevelőszülők folyamatos előregedése, és az utánpótlás hiánya is. Visszas helyzetet eredményez a 3 év alatti gyermekek – jogszabálysértő – intézményi elhelyezése, valamint a gyakori, a nevelőszülői felkészületlenségre visszavezethető gondozási hely váltások.

Aggályosnak tartom a vér szerinti szülőkkel való kapcsolattartással összefüggésben, hogy a gyermek lakóhelyétől távol eső gondozási hely kijelölése nem a gyermek legjobb érdekének figyelembevételével, hanem a rendelkezésre álló nevelőszülői férőhelyek alapján történik. Problémát jelent, hogy a kapcsolattartás helyére (kapcsolattartó helyiség, nevelőszülő háztartása) vonatkozó javaslatételkor a gyermekvédelmi szakszolgálatok a nevelőszülő elzárkózásakor kényszerpályán mozognak, ilyenkor ugyanis a szakszolgálat kapcsolattartási helyre vonatkozó javaslatételi lehetősége a kapcsolattartó helyiségre korlátozódik.

A vizsgálat feltárta, hogy az érintett nevelőszülői tanácsadók feladataikat jogszabályban maximált gyermek/utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőtt, illetve család esetében látják el. A nevelőszülői tanácsadók jogszabályban előírt számos feladatára, a személyes találkozásokra, és egyéb, a nevelőszülői hálózatot működtetők által elvárt tevékenységekre is figyelemmel a jogszabály által engedélyezett maximális létszám, illetve család esetén azonban kétségessé válhat, hogy a nevelőszülői tanácsadó az érintett gyermekek legjobb érdekének megfelelően el tudja-e látni a feladatait. A nevelőszülői hálózatok számára nem kötelező a gondozotti létszámhoz igazodóan pszichológus alkalmazása, ezért is üdvözlendő, hogy a gyakorlatban – kifejezett kötelezés nélkül is – a vizsgált szolgáltatók mindegyike foglalkoztat pszichológust.

Problémát jelent, hogy miközben a nevelőszülői hivatás azonos képességeket és képesítést igényel, a vizsgálattal érintett nevelőszülői hálózatoknál az alkalmasság vizsgálata, a kiválasztás folyamata nem egységes szempontok szerint, hanem eltérő módon történik. Aggodalomra ad okot, hogy a személyes gondoskodást végző szakemberek hivatásgondozását, mentálhigiénés egészségét elősegítő szupervízióra mindössze két nevelőszülői hálózatnál van lehetőség, noha a többi nevelőszülői hálózat működtetője – különböző megoldásokkal – is törekszik a nevelőszülők mentálhigiénés egészségének megőrzésére.

A nevelőszülői jogviszony finanszírozása kapcsán megállapítható volt, hogy a jelenlegi juttatások (a gyermekekre fordítandó nevelési díj és ellátmány összege, valamint a nevelőszülőt megillető díjazás) nem követik az elmúlt évek társadalmi, gazdasági változásait, így nehézségekbe ütközik a nevelt gyermekek teljes körű ellátása, a nevelőszülők utánpótlása.

Intézkedéseim

A jelentésemben a feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszásság megszüntetése és jövőbeli bekövetkezésének megelőzése érdekében

- 1) az Ajbt. 37. §-a alapján *javaslom* a gyermek- és ifjúságvédelemért felelős belügyminiszternek, hogy fontolja meg
 - a) az NM rendelet mellékletének olyan tartalmú módosítását, amely a nevelőszülői tanácsadóra nézve meghatározott maximum esetszámot megfelelően csökkenti;
 - b) a nevelőszülői hálózatokban a gondozotti létszámhoz igazodóan pszichológus alkalmazásának jogszabályi szintű rendezésének a lehetőségét;
- 2) az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján *javaslom* a gyermek- és ifjúságvédelemért felelős belügyminiszternek, hogy
 - a) az államháztartásért felelős pénzügyminiszterrel együttműködésben a nevelőszülői hálózatok minőségi fejlesztése és a szakemberek pályán tartása, valamint utánpótlása érdekében vizsgálja meg a nevelőszülői díj emelésének lehetőségét;
 - b) tekintse át, hogy milyen további intézkedések szükségesek a jelenlegi elhelyezési gyakorlat – a férőhely hiányában a testvérek külön gondozási helyen való elhelyezése, a speciális és kettős szükségletű gyermekek, illetve a gyermekvédelmi szakellátásba kerülő, három év alatti gyermekek nevelőszülő helyett történő intézményi elhelyezésének – megszüntetése, valamint a jelenlegi nevelőszülői férőhelyek számának és specializálásának növelése érdekében;
- 3) az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján *javaslom* az Országos Gyermekvédelmi Szakszolgálat igazgatójának, hogy
 - a) a nevelőszülői hálózatok működtetőivel együttműködve dolgozza ki a nevelőszülők kiválasztásának egységes szakmai szempontrendszerét;
 - b) vizsgálja meg a nevelőszülői hálózatok működtetőivel együttműködve, hogy meghatározott időszakonként hogyan lehetne biztosítani egységesen a professzionális szupervízió igénybevételének lehetőségét valamennyi nevelőszülő esetében;
 - c) vizsgálja meg, hogy milyen módon lehetne hatékonyabban csökkenteni az elsődlegesen nevelőszülői felkészületlenség, illetve a szakmai támogatásának hiánya miatt bekövetkező gyakori gondozási hely váltásokat;

- d) a nevelőszülői hálózatok működtetőivel együttműködve tegyen lépéseket annak érdekében, hogy a gyermek hozzátartozóival való kapcsolattartásának helyszínére tett javaslat az érintett gyermekek legjobb érdekének figyelembevételével történjen.
- 4) az Ajb. 31. § (1) bekezdése alapján felkérem *a Pest Vármegyei Kormányhivatal Gyámügyi és Igazságügyi Főosztályának vezetőjét, mint a Csillagösvény Nevelőszülői Hálózat működését engedélyező hatóságot*, hogy az érintett nevelőszülői hálózat vezetőjének figyelmét hívja fel az Ajb. 21. § (2) bekezdésében foglalt kötelezettségére, miszerint az alapvető jogok biztos megkereséseinek a jövőben a törvényben előírtak szerint tegyen eleget.

Budapest, 2023. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos